

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2022

Šárka Chroustová

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Znalost plzeňských nářečních prvků mezi obyvateli Plzeňského kraje

Knowledge of Pilsen Dialect Elements of the Inhabitants of the Pilsen Region

Šárka Chroustová

Vedoucí práce: PhDr. Blanka Nedvědová, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: B ČJ-ZSV

2022

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Znalost plzeňských nářečních prvků mezi obyvateli Plzeňského kraje* vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 14. 4. 2022

Chtěla bych poděkovat PhDr. Blance Nedvědové, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady, vstřícnost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala. Dále bych ráda poděkovala Mgr. Alici Patejdlové a Mgr. Pavle Koskubové, díky nimž jsem mohla šetření v základní škole v Plzni a v domově pro seniory provést. Také patří velký dík všem, kteří si udělali čas a vyplnili můj dotazník.

ABSTRAKT:

Tato bakalářská práce se zabývá plzeňským dialektem a jeho znalostí mezi obyvateli Plzeňského kraje. V úvodu jsou zahrnuty cíle práce, metody práce a také stanovené výzkumné otázky. Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část práce se věnuje především vymezení pojmů dialekt a dialektologie a reflektuje vznik nářečí a jeho postupný rozklad. V neposlední řadě také zrcadlí charakteristiku konkrétně plzeňského nářečí. Část praktická je zaměřena na analýzu výzkumu znalosti plzeňských nářečních prvků mezi mladší a starší generací obyvatel Plzeňského kraje. Zabývá se především lexikální stránkou jazyka. Data byla sesbírána prostřednictvím písemného dotazníku a následně analyzována a vyhodnocena za použití programu Microsoft Excel. Sběr dat probíhal od prosince roku 2021 až do února roku 2022. Respondenti byli rozděleni na základě více kritérií, například podle pohlaví nebo rodiště respondentů, avšak nejdůležitější je pro tuto práci rozdělení na základě věku. Tato práce se pokouší zjistit, zda znalost plzeňských nářečních prvků je u mladší generace nižší než u generace starší. Z výzkumu vyplývá, že znalost plzeňských nářečních prvků je u mladší generace nižší, ovšem analýza výzkumu přinesla další zajímavé závěry. Tato práce pracuje pouze s výzkumnou sondou. Závěrečná část poté rekapituluje výsledky práce. V závěru práce jsou výzkumné otázky buď potvrzeny nebo vyvráceny.

KLÍČOVÁ SLOVA:

dialekt, Plzeňsko, každodenní komunikace

ABSTRACT:

This bachelor thesis deals with the Pilsen dialect and its knowledge among the inhabitants of the Pilsen region. The introduction includes the objectives of the work, methods of work and also set research questions. The work is divided into a theoretical part and a practical part. The theoretical part of the thesis deals mainly with the definition of the terms dialect and dialectology and reflects the origin of the dialect and its gradual decomposition. Last but not least, it also reflects the characteristics of the Pilsen dialect in particular. The practical part is focused on the analysis of research into the knowledge of Pilsen dialect elements among the younger and older generations of the inhabitants of the Pilsen region. It deals mainly with the lexical side of the language. Data were collected through a written questionnaire and then analyzed and evaluated using Microsoft Excel. Data collection took place from December 2021 to February 2022. Respondents were distributed on the basis of several criteria, for example according to sex or birth of the respondents, but the most important for this work is the distribution on the basis of age. This work tries to find out whether the knowledge of Pilsen dialect elements is lower in the younger generation than in the older generation. The research shows that the knowledge of Pilsen's dialect elements is lower in the younger generation, but the analysis of the research has brought other interesting conclusions. This work only works with a research probe. The final part then summarizes the results of the work. At the end of the thesis, the research questions are either confirmed or refuted.

KEY WORDS:

dialect, Pilsen region, everyday communication

Obsah

1. Úvod	8
2. Teoretická část	10
2.1. Pojem dialekt.....	10
2.1.1. Dialektologie.....	12
2.1.2. Nářečí a spisovný jazyk.....	12
2.1.3. Územní vymezení.....	14
2.1.4. Obecná čeština, interdialekt.....	15
2.1.5. Český jazykový atlas	16
2.1.6. Vývoj nářečí.....	16
2.1.6.1. Rozklad českého nářečí.....	17
2.1.6.2. Vliv němčiny	19
2.2. Plzeňské nářečí	21
2.2.1. Plzeňsko.....	22
2.2.2. Plzeňština	22
3. Praktická část	24
3.1. Charakteristika zkoumané oblasti	24
3.2. Šetření.....	25
3.3. Respondenti	26
3.3.1. Mladší generace.....	26
3.3.2. Starší generace.....	27
3.4. Výběr nářečních prvků	27
3.5. Zjištěné výsledky výzkumu	28
3.6. Jednotlivé lexikální prvky	38
4. Závěr	43
Seznam použitých informačních zdrojů	46
1. Literatura:.....	46
2. Článek v novinách:	47
3. Internetové zdroje:.....	47
Seznam tabulek a grafů.....	49
1. Tabulky:	49
2. Grafy:	49
Seznam příloh	50

1. Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá studiem lexikální roviny plzeňského nářečí. Bádání je tedy zaměřeno na jeden z nespisovných útvarů národního jazyka. Důvodů k výběru právě tohoto tématu je hned několik. Autorka práce pochází z Plzeňského kraje a na území Plzně strávila nemalou část svého dětství. Jsme si vědomi, že v „naší“ mluvě užíváme mnoho nářečních prvků, které obyvatelé jiných krajů neznají. Avšak i na území Plzeňského kraje již nejsou uplatňovány nářeční prvky v každodenní mluvě obyvatel, ve srovnání s tím, jak tomu bylo v době autorčina dětství. Z tohoto důvodu je bakalářská práce zaměřena na znalost nářečních prvků mezi obyvateli Plzeňského kraje. Jedná se především o srovnání znalosti u starší a mladší generace, kdy za starší generaci jsou považováni senioři ve věku 70—95 let, za generaci mladší mladiství ve věku 12—15 let.

Dalším důvodem k výběru tohoto tématu bakalářské práce je hledisko učitelské. Jelikož autorka práce je studentka Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a v budoucnu by se ráda věnovala učitelské profesi, bylo pro ni lákavé si vyzkoušet práci s dětmi. Vysvětlit jim, jakým způsobem dotazník vyplnit a k čemu tento výzkum spěje. Také se snažila sestavit dotazník takovým způsobem, aby byl pro mladistvé co nejvíce srozumitelný a přehledný.

Dalším záměrem práce je přiblížit skutečný význam nářečních prvků, které jsou součástí výzkumu obyvatelům, kteří jejich význam neznají. Tato bakalářská práce může sloužit jednak obyvatelům Plzeňského kraje, kteří si chtějí ověřit, zda význam plzeňských nářečních prvků skutečně znají, jednak obyvatelům jiných krajů České republiky. Pro obyvatele jiných krajů České republiky by mohla tato práce sloužit jako ukázka plzeňského nářečí, které pro ně nemusí být známé. Je však nutné podotknout, že v této práci pracujeme pouze s výzkumnou sondou.

Následující intencí této práce je zjistit, zda bude pro respondenty snazší určit význam nářečního prvku, pokud bude použit v kontextu, tedy součástí výpovědi. Takové určení správnosti významu by respondenti mohli provést formou dedukce.

Posledním motivem k zaměření se na toto téma je opomíjení plzeňského nářečí. Kdekdo zná nářečí slezské, valašské či hanácké, avšak o plzeňském nářečí se téměř nehovoří. Práce má sloužit k obeznámení obyvatel České republiky s jeho stručnou charakteristikou a přiblížit alespoň některé plzeňské nářeční prvky.

Cílem této práce je zjistit, zda je znalost plzeňských nářečních prvků na ústupu a pokud ano, zda tato ustávající znalost souvisí s věkem respondentů, totiž zda mladší generace má menší povědomí o významu plzeňských nářečních prvků než generace starší. V této práci pracujeme pouze s výzkumnou sondou.

První část této práce je část teoretická. Představuje pojmy dialekt, dialektologie, obecná čeština, vymezuje národní jazyk a v rámci něj postavení dialektu. Také přibližuje vznik nářečí a jeho následný rozklad a v neposlední řadě se zaměřuje konkrétně na plzeňské nářečí a oblast Plzeňska. Na teoretickou část navazuje část praktická, která z teoretické části vychází.

Praktická část je zaměřena na analýzu výzkumné sondy. Jedná se o vyhodnocování výsledků písemného dotazníku a jejich následné analýzy. Výzkumu se účastnili respondenti ze starší generace (70—95 let) a z mladší generace (12—15 let). Respondenti jsou následně rozděleni do několika kategorií, abychom mohli porovnat výsledky jejich odpovědí. Šetření se celkem zúčastnilo 100 respondentů, 50 z mladší generace a 50 ze starší generace. Sběr materiálu probíhal od prosince 2021 až do února 2022.

Součástí dotazníku byly také údaje o věku, pohlaví, rodiště dotazovaných, a zda se aktuální bydliště respondentů nachází v Plzeňském kraji.

Před zahájením výzkumu byly stanoveny pracovní hypotézy:

- 1) Vzhledem k ústupu nářečních lexikálních prvků z jazyka¹ bude znalost nářečních prvků u mladší generace nižší než u generace starší.
- 2) Vyšší znalost nářečních prvků bude u slov, která jsou v dotazníku součástí celé věty, jelikož respondenti využijí metodu dedukce. Vyšší míru úspěšnosti budou vykazovat obě věkové kategorie.
- 3) Vyšší míru úspěšnosti budou vykazovat respondenti, kteří pocházejí z Plzeňského kraje, neboť i když některá slova nemusejí být součástí jejich aktivní slovní zásoby, jsou součástí jejich slovní zásoby pasivní.
- 4) Na základě vlastní zkušenosti předpokládáme, že nejvyšší znalost všech lexikálních nářečních prvků výzkumné sondy shledáme u prvků *nastevřený* a *nožíky*, jelikož tyto dva dialektické elementy jsou v oblasti Plzeňska hodně známy.

¹ DAVIDOVÁ, Dana. *Kapitoly z dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1992, s. 95. ISBN 80-7042-384-6

2. Teoretická část

Abychom dokázali pochopit plzeňské nářeční prvky, viděli jejich odlišnost od spisovného jazyka a zvládli diferencovat plzeňský dialekt od jiných nářečí napříč Českou republikou, musíme se na nářečí nejprve zaměřit v teoretické rovině a vysvětlit, co termín dialekt znamená, přiblížit historii vzniku nářečí na našem území a v neposlední řadě se zaměřit na charakteristiku konkrétně plzeňského nářečí.

2.1. Pojem dialekt

Dialekt je geograficky vymezený útvar národního jazyka, který je určen vztahem k jiným teritoriálním útvarům a k dalším útvarům národního jazyka. Jeho protipólem je jazyk spisovný. Dialekt je omezen na mluvu soukromou, na spontánní komunikaci, vztahuje se k běžnému životu.² Jedná se tedy o jazyk, který je užíván převážně v každodenní, neformální komunikaci, jež má následující rysy: primárně mluvenost, spontánnost, neformálnost, neveřejnost, situativnost, expresivita.³

Měli bychom poznamenat, že běžná mluva⁴ se v různých částech naší republiky liší. Jinak se mluví na Chodsku, Valašsku, Hanácku atd.

² KLOFEROVÁ, Stanislava. Dialekt (nářečí). *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DIALEKT>

³ CHÝLOVÁ, Helena. Jazyk v regionu, region v jazyce. In: *Genius loci českého jihozápadu 2006, 2012*. Plzeň: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích ve spolupráci se Západočeskou univerzitou v Plzni, 2015, s. 181-187. ISBN 978-80-87311-53-0

⁴ Běžnou mluvu lingvisté definují různě. My ji v této bakalářské práci pojmáme tak, že nejde v podstatě o jazyk jako o celistvý kód (jakým jsou právě strukturní útvary češtiny), ale k běžné mluvě přistupujeme jako k volnému komplexu jazykových prostředků užívaných hlavně v mluvených projevech. (NOVÁ, Jana. *Běžná mluva nejmladší generace v západočeském pohraničí*. Brno, 2016. Disertační práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Stanislava Kloferová, Csc.)

Každé nářečí má své specifické rysy, a to převážně v jevech hláskoslovných, tvaroslovných, syntaktických, slovtvorných a lexikálních.⁵ Většinou však nejde o tak markantní rozdíly, aby bránily vzájemnému dorozumívání mezi uživateli rozdílných nářečí. Často se můžeme setkat s tím, že se v běžné komunikaci mezi dvěma mluvčími užívajícími různá nářečí objeví slova, která jsou pro druhého nesrozumitelná či neznámá, ale nejedná se o tak rozsáhlé rozdíly mezi nářečími, které by byly příčinou nedorozumění. Pokud se odchylky v nářečí objeví v lexikální rovině jazyka, je pro příslušníky odlišných dialektů jednodušší se vzájemně dorozumět, jelikož v našem jazyce existuje mnoho synonym (zde převážně spisovné ekvivalenty), která se aplikují po celém území republiky. Tudíž pokud členové rozdílných nářečí narazí při komunikaci na problém v nesrozumitelnosti určitého jevu, mohou si dopomoci spisovným jazykem. Jiná a značně složitější situace může nastat v případě, pokud se odchylky nacházejí v rovině hláskoslovné či v morfologii.⁶

Je zřejmé, že například mezi severovýchodočeskou nářeční skupinou a nářečím valašským bude značně větší rozdíl než mezi nářečím plzeňským a jihočeským, proto spíše záleží na porovnávání rozdílů mezi konkrétními nářečími.

Každé jednotlivé nářečí disponuje rysy, které jsou stejné pro celou jazykovou skupinu, k níž konkrétní nářečí patří, ať už se jedná o nářečí vyššího řádu či celonárodní jazyk, a zároveň má také znaky, které jsou typické pro toto konkrétní nářečí.⁷ A právě těmi se liší od nářečí jiných.

⁵ BĚLIČ, Jaromír. *Přehled nářečí českého jazyka*. Praha: Univerzita Karlova, 1981, s. 98. ISBN 60-55-80

⁶ HOLUB, Zdeněk. *Dialektologická praktika.: Úvod do praktické dialektologie*. České Budějovice: Jihočeská univerzita České Budějovice, 1996, s. 75. ISBN 80-7040-163-X

⁷ CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, vyd. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1971, s. 216. ISBN 14-362-71

2.1.1. Dialektologie

Věda, která se zabývá studiem teritoriálních (místních, lokálních i zeměpisných) nářečí v jejich současné situaci i jejich historickou evolucí, se nazývá dialektologie. Předmětem jejího zkoumání nejsou pouze teritoriální dialekty, ale také interdialekty, ba také sociální dialekty.⁸ Jako samostatná nauka se vyvinula až v polovině 19. století. Na začátku studia vědy se dialektologové orientovali pouze na utřídění nářečního materiálu. Až postupem času se zaměřili na jeho zkoumání.⁹ Systematické bádání započalo až v roce 1947 v Ústavu pro jazyk český. Na Moravě to bylo dokonce až v roce 1952 po vzniku dialektologického oddělení ÚJČ v Brně.¹⁰

2.1.2. Nářečí a spisovný jazyk

Národní jazyk slouží všem členům jednoho národa k zajištění komunikačních potřeb. Zračí se v něm mimo jiné také identita určitého národa.¹¹ Konkrétně český národní jazyk pak můžeme dále dělit na útvary spisovné, kam samozřejmě řadíme spisovnou češtinu a také češtinu hovorovou, a útvary nespisovné, kam se začleňuje profesní mluva, slang, argot, obecná čeština (kterou se tato bakalářská práce zabývá později) a konečně nářečí, kterým se tato práce bude zabývat.

Národní jazyk se rozčleňuje na strukturní a nestrukturní útvary. Strukturní jsou takové, které disponují úplnou jazykovou strukturou, kdežto nestrukturní útvary se vyznačují vlastním příznačným lexikem, ale nemají vlastní strukturu v dalších jazykových rovinách.¹² Nespisovné útvary národního jazyka poté dále dělíme na jednotky, které jsou územně vymezené, kam patří právě dialekt a interdialekt, a na jednotky vymezené sociálně, kam spadá argot a slang, což nejsou strukturní útvary, jelikož se týkají pouze slovní zásoby.¹³

⁸ DAVIDOVÁ, 1992

⁹ CUŘÍN, 1971

¹⁰ IREINOVÁ, Martina, VOŽENÍLEK, Vít, POSPÍŠIL, Marek, KONÍČEK, Jakub, VONDRÁKOVÁ, Alena. *Atlas nářečí českého jazyka - krácení vokálů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020, s. 55. ISBN 978-80-244-5846-

¹¹ KRČMOVÁ, Marie a Jan CHLOUPEK. Národní jazyk. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-01-23]. Dostupné z:

<https://www.czechency.org/slovník/N%C3%81RODN%C3%8D%20JAZYK>

¹² KRČMOVÁ, CHLOUPEK, 2017

¹³ KRČMOVÁ, CHLOUPEK, 2014

V této práci je důležité vymezit rozdíl mezi spisovnou češtinou a nářečím a přiblížit, kde hledat jejich hranice. Je tedy zřejmé, že spisovný jazyk je pro všechny občany společný, kdežto nářečí se liší na hranicích regionů. Spisovný jazyk se řídí kodifikací, je stylisticky diferencovaný a národně reprezentační. Dá se vlastně říci, že spisovný jazyk je ta část národního jazyka, která zastupuje kolektivní část výrazových prostředků a společné zákonitosti.¹⁴

Ovšem dialekt není pro všechny obyvatele jednoho národa stejný, ale je rozrůzněn podle regionů. V zásadě se tedy jedná o to, že nářečí je užíváno pouze v určité oblasti, která je geograficky vymezená a je uplatňováno v běžném dorozumívání. Navíc nářečí není kodifikováno, jelikož je neprestížním útvarem národního jazyka, což jsme již v této práci zmínili. Vytváří také rozpor mezi normou ideální, která se v dnešní době již neužívá, a normou reálnou, která zahrnuje navyklé uspořádání, ale také působení různých novodobých prostředků, které původní podobu transformují.¹⁵

Je důležité konstatovat, že vymezení hranice mezi spisovným jazykem a nářečím je značně složité. Dokonce i v dnešní době dochází k prolínání a vzájemnému ovlivňování spisovného jazyka a dialektů napříč Českou republikou. V dnešní době stále více pronikají nářeční prvky také do spisovného jazyka. Nářečí bývá velmi často proměnlivé vlivem dějinných událostí, transformující se společností nebo následkem stěhujícího se obyvatelstva z venkova do města. Nicméně ani spisovný jazyk není navždy stálý a také se může proměňovat. Některá slova, která byla původně součástí slovní zásoby, zanikají (a to hovoříme o archaismech¹⁶ či historismech¹⁷), některá vycházejí z užívání, jiná zase vznikají. Slovní zásoba jazyka se neustále vyvíjí.

¹⁴ DAVIDOVÁ, 1992

¹⁵ DAVIDOVÁ, 1992

¹⁶ Jedná se o slova zastaralá, která označují stále existující skutečnost, pro kterou ale v dnešní době existuje neutrální výraz. MARTINCOVÁ, Olga. Archaismus. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ARCHAISMUS>

¹⁷ Jazykový prvek, který označuje již neexistující skutečnost. MARTINCOVÁ, Olga. Historismus. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/HISTORISMUS>

2.1.3. Územní vymezení

Na základě toho, jakým jazykem se dorozumíváme v každodenní komunikaci, se zařazujeme do určitého regionu. Tudiž tato diferenciací závisí na tom, jaké nářeční prvky v běžné mluvě užíváme. Jazyk je jeden z rysů, který nás s ostatními obyvateli našeho regionu spojuje, buduje jakousi společnou regionální příslušnost a soudržnost s jistou oblastí. Dá se říci, že užívání společného jazyka běžné neformální komunikace vytváří pevnější a důvěrnější vztahy mezi jeho uživateli. Zároveň uplatňování stejného jazyka či stejných nářečních rysů v každodenní komunikaci, nás odlišuje od uživatelů jiného dialektu. Jazyk pro nás ale není důležitý jen z hlediska vymezení se vůči obyvatelům jiného regionu, ba hraje také významnou roli ve vytyčení prostoru regionu a jeho hranic.

Pokud bychom chtěli hovořit o vymezení jednotlivých hranic v nářeční oblasti, poslouží nám k tomu jazykový zeměpis, který se zabývá studiem, jak jsou jednotlivé nářeční prvky geograficky rozšířené. Ke zjištění dat je užita forma dotazníku nebo přímý výzkum, kdy se dílčí nářeční prvky zaznamenávají do map. Určí se tak krajní místa přítomnosti určitých prvků a vytvoří se izoglosy, které se následně vzájemně srovnávají. Díky jazykovému zeměpisu máme povědomí o tom, co mělo vliv na formování dialektu a jeho hranic, a také kde se nachází jádro dialektu, jak konkrétně vypadá a mnoho dalšího. Završením tohoto zkoumání jsou jazykové atlasy, konkrétně u nás je to *Český jazykový atlas*, kterému se tato práce bude věnovat později.¹⁸

Avšak nářečí nejsou prostorově stejně rozsáhlá. Některá sahají sotva na území jednoho okresu či kraje, jiná jsou naopak užívána po celém území části republiky, například Slezska. Často se můžeme setkat s tím, že užívání jistého nářečního prvku překračuje hranice dialektů, což způsobí, že se hranice různě oddalují, přibližují nebo protínají. Vlivem toho nejsou hranice přilehlých nářečí dost jasně vymezeny, dokonce je typické, že přechod od jednoho nářečí k druhému je téměř plynulý a nerozeznatelný.¹⁹ Závěrem tedy lze konstatovat, že absolutní hranice mezi dialekty neexistují.²⁰

¹⁸ HOLUB, 1996

¹⁹ HOLUB, 1996

²⁰ DAVIDOVÁ, 1992

2.1.4. Obecná čeština, interdialekt

Jednotlivým nářečím na české části našeho území je nadřazen útvar, který se nazývá obecná čeština. Jedná se o nespisovný jazykový útvar, který se prosazuje převážně v neoficiální mluvené komunikaci, v menší míře pak v projevech psaných.²¹ Jelikož menší nářečí postupně pozbývají na své specifičnosti, a to převážně díky vlivu stěhování obyvatel, rozšiřujících se sociálních styků atd., existuje právě interdialekt, který je těmto nářečím nadřazený a udržuje základní znaky patřičné nářeční skupiny.²² Poněvadž zahrnují několik menších nářečí, odráží se to na ne tak pevné formě, jakou mají jednotlivá nářečí odděleně a můžeme uvnitř interdialektu dohledat jisté místní či krajové odlišnosti.²³ Lingvisté, kteří se zabývají obecnou češtinou, si uvědomují, že se v nespisovné mluvě v oblasti Čech nachází velké množství rozdílů na pomezí jednotlivých regionů, avšak orientují se pouze na komponenty, které jsou pro všechna nářečí shodné. Základem je pro ně nespisovný jazyk středních Čech.²⁴

Je bezpochyby jasné, a to i podle pojmenování tohoto útvaru, že obecná čeština je původem českých nářečí, avšak díky svému vlivnému působení získala v běžné komunikaci převahu nad ostatními dialekty a dostala se až na Moravu. Již Havránek v *Československé vlastivědě III* zmiňuje, že obecná čeština nemůže být jednoduše a konkrétně oblastně ohraničena, a to i přes to, že se na ni pohlíží jako na „středočeské nářečí“, které ale přesáhlo jisté územní hranice a šíří se dále, právě až na Moravu. Podle Havránka je tedy obecná čeština spíše nářečí sociální než územní.²⁵ Jelikož se spisovná a nespisovná vrstva jazyka stále více prolínají, došlo i v této oblasti k tomu, že se obecná čeština přibližuje hovorové češtině.²⁶

²¹ NOVÁ, 2016

²² ŠÍPKOVÁ, Milena. Interdialekt. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/INTERDIALEKT>

²³ HOLUB, 1996

²⁴ KRČMOVÁ, Marie. Obecná čeština. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/OBECN%C3%81%20%C4%8CE%C5%A0TINA>

²⁵ KRČMOVÁ, 2017

²⁶ HOLUB, 1996

2.1.5. Český jazykový atlas

Je důležité se alespoň krátce zmínit o *Českém jazykovém atlase*, jelikož shledáváme tuto práci v oblasti nářečí za naši nejvýznamnější. Jedná se o první celistvou podobu územního odlišení českého národního jazyka. Obsahuje deskripci české nářeční podoby, převážně rozlišuje dialekt na menší a větší nářeční celky a porovnává vztahy mezi nimi.²⁷ *Český jazykový atlas* tato práce zmiňuje především z toho důvodu, že jsme s ním pracovali při vytváření dotazníku, který je součástí praktické části bakalářské práce. Vyhledávali jsme v něm slova, která jsou přiřazena k plzeňskému nářečí, abychom je následně mohli do dotazníku zařadit. *Český jazykový atlas* může být přínosný pro každého, kdo se zajímá o dialekty či se chce pouze dozvědět něco nového, jelikož je velice přehledný a snadno přístupný.

2.1.6. Vývoj nářečí

Následující část práce reflektuje dějiny nářečí na území Čech, jelikož k pochopení významu a důležitosti nářečí neodmyslitelně patří. Abychom rozuměli dialektu v té podobě, v jaké ho máme dnes, musíme přiblížit jeho vznik a vývoj.

Nebylo tomu tak vždy, že se nářečí napříč naším územím rozlišovala a oddělovala od národního jazyka. Jednotlivá nářečí jsou totiž výsledkem štěpení kompaktního jazykového jádra. Po celém našem území se rozšiřovaly jazykové transformace postupně a nestejně, což dalo vznik konkrétním územním nářečím.²⁸ Některé změny se nedostaly do krajních oblastí, a tudíž zde zůstal respektován starobylý stav jazyka. Ovšem ani v dnešní době není postavení nářečí napříč republikou všude totožné. Na území Čech jsou nářeční rozdíly více nepatrné než například v oblasti Moravy. Pokud bychom však chtěli objasnit, proč tomu tak je, potřebovali bychom provést důkladnější analýzu konkrétních nářečí a znát historii jednotlivých nářečních skupin. Navíc i sami dialektologové tvrdí, že přijít na důvody těchto rozdílů je značně složité. Pravděpodobně by se daly osvětlit vlivem častého a početného stěhování obyvatel napříč Čechami, kdežto na Moravě a ve Slezsku k tak častému pohybu obyvatel nedocházelo, proto se nářečí příliš nestírala.²⁹

²⁷ IREINOVÁ a spol., 2020.

²⁸ KOSEK, Pavel. *Historická mluvnice češtiny - překlenovací seminář*. Praha: Masarykova univerzita, 2014, s. 84. ISBN 978-80-210-6975-6

²⁹ BĚLIČ, 1981

Jak ale vůbec nářečí vznikala? Pravděpodobně na to měla vliv separace obyvatel žijících v dílčích teritoriích, která byla zapříčiněna komplikacemi způsobenými přírodními jevy, nevolnictvím nebo také limitovaným transportem. Jelikož nemohlo docházet ke stěhování obyvatel, došlo k separaci jednotlivých jazykových seskupení, což podpořilo vznik jednotlivých nářečí.³⁰ Avšak později se tyto překážky zrušily, a to díky zvýšenému stěhování obyvatel, vývojem průmyslu nebo také působením spisovné češtiny.³¹

2.1.6.1. Rozklad českého nářečí

Díky průmyslové revoluci nastal růst průmyslových center a rozvoj dopravy, což zapříčinilo, že se obyvatelstvo stále více přemísťovalo, a díky tomu se rozšířil také mezinářeční styk na nepatrné i větší vzdálenosti. Nastalo tudíž míšení nářečí a u nářečních diferencí postupně došlo k jejich odstraňování. Avšak rozdíly mezi životy obyvatel na venkově a ve městě byly stále dosti rozsáhlé. Zanikání nářečních rozdílů se dělo poměrně pomalu. Vzhledem k životnímu stylu obyvatel na vesnicích je asi zřejmé, že zde se nářečí zachovávala nejdéle. Lze konstatovat, že nářečí nezanikala na všech územích stejnou rychlostí, ani stejně pravidelně. Tato rychlost a pravidelnost závisí především na stylu života obyvatel.

Vlivem nárůstu vzdělávajících se obyvatel a s rozmachem vizuální a bezdrátové komunikace, kam bychom mohli zařadit tisk, film či televizní obrazovky, dochází k vyššímu účinku spisovného jazyka. Což bohužel způsobilo, že nářečí postupně začala mizet. V této době pak vznikala různá „obecná nářečí“, která však respektovala pouze základní znaky, již byly společné pro všechna nebo téměř všechna nářečí.³²

Bohužel je na místě konstatovat, že v dnešní době postupují vyrovnávací procesy časem napříč celým českým jazykovým územím a jejich rozsah se bude v následujících letech nepochybně jen a jen zvyšovat. Z toho však nemůžeme soudit, že by mělo dojít k zániku nářečí.³³

³⁰ KOSEK, 2014

³¹ NOVÁ, 2016

³² BĚLIČ, 1981

³³ BĚLIČ, 1981

Pokud bychom pátrali po odpovědích na otázky, z jakého důvodu je stále větší snaha o vyrovnávací procesy, proč je takové úsilí o stírání nářečních rozdílů, máme hned několik řešení. Prvním a asi nejzásadnějším důvodem je úsilí o simplifikaci artikulace v souladu s vlastní zvukovou realizací mluvního aktu. Poté by se za další důvod dala označit nutnost označovat nové jevy, které máme potřebu pojmenovávat, a to vlivem modifikace života jedince i společnosti.³⁴

K důvodům rozkladu nářečí bychom mohli připojit i to, že se postupně vyvažují rozdíly mezi životy městských a venkovských obyvatel, což také vede k zániku dialektů. Jako další příčinu bychom mohli označit vytěsňování nářečí spisovným jazykem. Mnoho lidí v dnešní době už své nářečí neužívá v takové míře, v jaké bylo aplikováno kdysi. Součástí každodenní komunikace se také stále více stává spisovný jazyk, který pomalu, ale jistě nářeční prvky z mluvy každodenní komunikace vypuzuje. Ze své vlastní zkušenosti bychom mohli podotknout, že i v běžné každodenní komunikaci je vidět, jak se nářečí postupně stírají. Ať už jen vlivem stěhujícího se obyvatelstva, kdy konkrétně studenti vysokých škol, kteří se v rámci studia přestěhují například z Moravy do hlavního města, ubírají na užívání nářečních prvků svého regionu, ať už vědomě či neúmyslně, tak i vlivem prostupování nových slov do aktivní slovní zásoby u mladých lidí. V dnešní době je spíše běžné, že mladí lidé užívají spíše zkratková či „módní“ slova, která k nám pronikají z cizích jazyků, převážně z angličtiny, a na aplikování nářečních prvků se někdy jaksí zapomíná. Pokud bychom se měli zaměřit na vymezení mluvy generace mladší oproti generaci starší, je důležité zmínit také otázku expresivity ve vyjadřování starších obyvatel. Citově zabarvená slova jsou totiž v běžné mluvě starších obyvatel stále více redukována. Expresivitu vymezuje *Nový encyklopedický slovník češtiny* takto: „*Expresivita se chápe jako pragmatická složka významu příslušného výrazového prostředku daná postojem mluvčího.*“³⁵ Starší generace užívá v běžné mluvě spíše neutrálně citově zabarvená slova. Avšak pro příslušníky mladší generace je užívání vulgarismů, dysfemismů a také slov zdobných v každodenní komunikaci typické. Tento fakt shledáváme jako nemilý, jelikož lokální nářečí by se dalo označit za „duši regionu“, jako něco, co obyvatele jednotlivého regionu spojuje.

³⁴ HOLUB, 1996

³⁵ KRÍSTEK, Michal. Expresivum. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EXPRESIVUM>

Pokud se však tento společný znak z běžné mluvy vytrácí, dalo by se soudit, že se sami sobě obyvatelé stejného území vzájemně vzdalují.

A proč je podle našeho názoru důležité užívat nářeční prvky svého regionu? Jedním z důvodů, jak jsme již zmínili, je zobrazení různorodosti regionů, která se odráží právě v užívání jednotlivých nářečí. To, jaké dialektické prvky obyvatelé užívají, nám pomáhá připsat je k určitému regionu, navíc je to rozhodně zpestřením jinak běžné slovní zásoby. Dalším, a neméně důležitým důvodem, je spojení nářečí s historií regionu. V každé nářeční oblasti se dialekt vyvíjel odlišným způsobem a i na něj měly vliv jiné cizí jazyky. Někde se zachoval dlouho, jinde naopak vlivem již výše zmíněných faktorů ustoupil do pozadí dříve. Podle Jana Hajšmana se nejrozsáhlejší transformace v oblasti nářečí udála v posledních 20 letech, jelikož obrovský účinek na tuto problematiku má internet.³⁶

2.1.6.2. Vliv němčiny

Je nezpochybnitelné, že na vznik nářečí na území Čech měl obrovský vliv německý jazyk. A to především z toho důvodu, že až do konce 30. let 20. století žilo vedle sebe na území Čech jak obyvatelstvo českého, tak i německého původu. Obě společenství užívala své vlastní dialekty a docházelo tak k jejich míšení. Češi byli vypuzeni po mnichovské dohodě ze Sudet hlavně do středu země. Po 2. světové válce se poměry změnily a západočeské pohraničí bylo znovu přidruženo k Československu a německá populace byla deportována zpět do Německa. Právě do pohraničí se po tomto uvolnění poměrů navraceli jak prvotní obyvatelé, tak i populace z jiných částí Čech. A to převážně z jihozápadu Čech či Moravy nebo i Slezska. Tímto osidlování českého území rozhodně nekončí, ale pokračuje až do dnešních dob. Po návratu českého obyvatelstva do své rodné země došlo k příchodu jiných národností. V dnešní době to jsou převážně Ukrajinci, Rusové, Maďaři, Poláci, ale i další menšiny. Právě toto rozšiřování menšinového spektra na našem území má za následek, že se nářečí stále více stírá a je rozrušeno.³⁷

³⁶ VITINGER, Jan. Plzeňské nářečí je opomíjené: rodný jazyk nás pojí s minulostí, říká autor mimořádné publikace. *Mladá fronta DNES*. 2018, roč. 29, č. 18. ISSN 1210-1168

³⁷ NOVÁ, Jana. Výhonky jihozápadočeského nářečí stále zelené: prvky tradičních dialektů v mluvě nejmladších obyvatel západočeského pohraničí. In: *Genius loci českého jihozápadu 2006, 2012*. Plzeň: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích ve spolupráci se Západočeskou univerzitou v Plzni, 2015, s. 163-171. ISBN 978-80-87311-53-0

Pokud bychom se chtěli podívat ještě dále do historie na míšení českého a německého obyvatelstva a jak přispělo k formování našich dialektů, museli bychom nahlédnout až do dob kolonizací 12. a 13. století, odkdy Češi a Němci sdílejí jedno území. Ve 12. století se Němci usazovali v Čechách převážně ve městech, avšak začátkem 13. století se postupně přesouvali také na venkov. Taková koexistence dvou národů na jednom území podněcovala rozpory a nesrovnalosti mezi příslušníky obou národů.³⁸

Avšak je důležité zmínit také dobu národního obrození, která byla silně národně založená a lidé byli vlastenecky smýšlející, proto došlo k násilnému vypuzování němčiny, ať už z literatury, kde vznikaly jazykové obrany, byl kladen důraz na folklór, čeština se prosazovala do školní výuky, ale také z běžné mluvy. Výsledkem je, že se germanismy z jazyka téměř povedlo vytlačit, avšak některé jsou stále užívány dodnes, a to v expresivní rovině jazyka.³⁹

Je zajímavé vidět, že na utváření podoby dialektů mají vliv již takto staré dějinné události, které mají přesah až do dnešní doby. Ze své vlastní zkušenosti bychom mohli uznat, že vlivem osidlování českého území cizinci se vytrácí jednak nářečí, ale i běžná slova, která jsou součástí národního jazyka z každodenní mluvy. Jako jeden z příkladů jsme si již uvedli v rámci nově přejatých slov z cizích jazyků, užívaných převážně mladou generací. V čem se ale tento jev v dnešní době také objevuje, je cílení na turisty. Je asi zřejmé, že v hlavním městě se budou nápisy nalézat převážně v cizích jazycích (angličtina, ruština), jelikož zde centrum města turisty jen překypuje, avšak v poslední době se nápisy, názvy a cílené reklamy v cizím jazyce nacházejí i v menších městech, která tolik turisty nepřekypují. Dalo by se polemizovat nad tím, zda takový proces nezahání k tomu, aby se postupně český jazyk z takových oblastí vypudil za cílem získávání si přízně turistů. Je samozřejmé, že je to myšleno jako marketingový tah, ale nemá to co dočinění s postupným zneuctíváním „duše národa“?

³⁸ SKÁLA, Emil. Jazykové dějiny Šumavy. In: *Znovuobjevená Šumava*. Klatovy: Okresní muzeum Klatovy, 1996, s. 15-29. ISBN 80-900-2537-4

³⁹ MOCNÁ, Dagmar. *Národní hnutí jako historický proces*. Dějiny české literatury III. Katedra české literatury. Pedagogická fakulta. Praha, 2021. Přednáška. Univerzita Karlova.

2.2. Plzeňské nářečí

Nyní se práce bude věnovat jednomu z nejdůležitějších oddílů teoretické části, a to je konkrétně plzeňské nářečí. Pro pochopení výsledků výzkumu musíme znát souvislosti nejen v rámci nářečí jako jazykového útvaru, ale převážně způsob vzniku, užití a obecné zásady plzeňského nářečí. Konkrétním prvkům nářečí plzeňštiny se práce bude věnovat později, nyní zmíníme jazyk, který měl na utváření a rozvoj plzeňského nářečí největší vliv, a tím je nepochybně němčina.

Tato práce již poukázala na to, že němčina hrála důležitou roli při formování nářečí na celém území Čech, ovšem v oblasti Plzeňska má zásadnější vliv, převážně kvůli jeho poloze, jelikož se Plzeňsko nalézalo v těsném styku s německy hovořícími obyvateli. Již jsme si uvedli, že v době národního obrození se čeština a němčina prolínaly a téměř všichni obyvatelé, kromě nejnižších společenských vrstev, hovořili jak česky, tak i německy.⁴⁰ Němčina byla považována za jazyk výše postavený a honosný, což bylo později výsměchem pro české autory. Vlivem této jazykové situace do češtiny proniklo mnoho germanismů, které byly později bohemizovány a staly se integrálním komponentem našeho jazyka. Později však, v době národního uvědomění, se čeští obyvatelé zaměřili výhradně na užívání češtiny a snažili se odstranit němčinu z běžného užívání. Situace se naprosto obrátila a používání němčiny bylo považováno za nemístné. Takovéto vypuzení německých slov z českého jazyka se povedlo pouze ve sféře spisovného jazyka, v neformální komunikaci však nikoliv. Teprve po vystěhování Němců po druhé světové válce se němčina z plzeňštiny začala ztrácet.⁴¹ Avšak dodnes přibližně 60 % všech plzeňských nářečních slov pochází z němčiny.⁴² To bychom mohli přisuzovat i výhodnému geografickému rozložení Plzně, jelikož v této poloze měla značně lepší obchodní i politické spojitosti s přilehlými státy na západě a jihozápadě než jiná města.⁴³

⁴⁰ HAJŠMAN, Jan. Plzeňsko-český slovník.: *Pročpa tudlecto říkáme?*. Plzeň: Starý most, 2017, s. 173. ISBN 978-80-87338-78-0

⁴¹ HAJŠMAN, 2017

⁴² Plzeňsko-český slovník mapuje výrazy užívané ve městě a okolí. *Mladá fronta DNES*. 2017, roč. 28, č. 277. ISSN 1210-1168

⁴³ HAJŠMAN, 2017

2.2.1. Plzeňsko

Plzeňský kraj leží na jihozápadní části České republiky. Rozlohou je třetím největším krajem naší země, ale v rámci počtu obyvatel je druhým nejméně osídleným krajem. Plzeňský kraj je také významný pohořími, která se v něm nacházejí. A to je konkrétně velká část Šumavy, Český les a Brdy.⁴⁴

Historie Plzeňska nesahá příliš do hloubky a poprvé se něco dozvídáme o této oblasti až v 10. století, kdy se do Plzeňska díky kolonizacím dostala kultura a víra ze středu republiky. Je však nutné podotknout, že obyvatelé Plzeňska žili taktéž hodnotně, jako společnost ve středních Čechách, odkud přišli kolonizátoři. Můžeme dokonce soudit, že ještě lépe, a to díky jejich příznivé poloze. A to především kvůli obchodu s Německem. O tomto vlivu jsme se zmínili již v předešlé části práce. Tato výhodná situace se obrátila v první třetině 10. století, kdy se Plzeňsko ocitlo pod vlivem Přemyslovců a došlo k surovému převzetí moci.⁴⁵

2.2.2. Plzeňština

Jazyk obyvatel Plzeňského kraje neboli plzeňština, by se dal definovat různými způsoby. Jaklová a Kozák ho vymezují jako jazyk populace žijící na Plzeňsku, Klatovsku a Domažlicku.⁴⁶ Toto územní ohraničení je pro tuto práci důležité, jelikož je jasné vidět, kam sahají hranice plzeňského dialektu a tudíž území, kde jsme mohli výzkum provádět. Primárním zdrojem je obecná čeština s jihozápadočeskými dialektickými elementy.⁴⁷ Zrod plzeňštiny je zasazen zřejmě do 2. poloviny 19. století. Vedou se disputace, jak k takovému vzniku došlo. V dnešní době existují dvě teorie. První je ta, že roku 1867 nastalo rozvodnění čtyř vodních toků, které se nachází v Plzni (Úhlavy, Úslavy, Radbuzy a Mže) a Plzeň tak byla izolovaná několik měsíců od zbytku republiky. Druhá verze je taková, že byl v Plzni vybudován pivovar, který nesl název Gambrinus. Po nějaké době byl zde naverbován sládek, který uvařil pivo tak silné, že jeho spotřebitelé po zkonzumování několika žejdlíků hůře vyslovovali, a dali tak plzeňštině základní podobu.⁴⁸

⁴⁴ CHÝLOVÁ, 2015

⁴⁵ HAJŠMAN, 2017

⁴⁶ JAKLOVÁ, Klára a Martin KOZÁK. *Plzeňsko-český slovník*. Klatovy: JK Books, 2016, s. 40. ISBN 978-80-88156-01-7

⁴⁷ CHÝLOVÁ, 2015

⁴⁸ JAKLOVÁ, KOZÁK, 2016

Pro tuto práci ale tyto dvě teze nejsou nijak zásadně důležité, spíše je podstatné vymezit formu plzeňštiny. Základ plzeňštiny tvoří slova pocházející z lidové mluvy, která se do plzeňštiny dostávají z venkova okolí Plzně. Tato práce se v praktické části sice zabývá převážně lexikální stránkou jazyka, ale je důležité zmínit obecné zásady, kterými je plzeňština tvořena, jelikož pro porozumění plzeňskému dialektu jsou tyto principy zásadní. Tato práce se sice nezabývá slovtvorbou, avšak považujeme za důležité zmínit, jak vypadají typická nářeční slova plzeňštiny, jelikož tato práce z plzeňštiny vychází. Nastíníme pouze základní prefixy a sufixy, jež se užívají při tvorbě plzeňského dialektu.

Obecné principy, podle nichž je plzeňština formována	
1) tu- (tů-)	Předpona napovídající, že se jedná o věc prostorově blízkou (<i>tuten, tůto, tutady</i>).
2) -pa	Přípona dodávána k tázacím zájmenům a tázacím zájmenným příslovcím aplikovaná za účelem dopracování se rychlejší plynulosti věty (<i>copa, dypa, japa, kampa</i>).
3) ze-	Předpona, která vyjadřuje směr (<i>zezhora, zepředu</i>).
4) -le	Tato přípona je vývojově starší než přípona -hle (<i>takle, tenle</i>).
5) v-	Přípona, která se aplikuje především u podstatných jmen (<i>vomáčka, vosel</i>), přídavných jmen (<i>vostrý</i>), sloves (<i>vobsloužit</i>) a příslovcí (<i>vostře</i>).

Tabulka 1: Obecné principy, podle nichž je plzeňština formována
Zdroj: HAJŠMAN, 2017

3. Praktická část

Nyní bychom se rádi zaměřili na stěžejní oddíl bakalářské práce, a to na část praktickou, která je založena především na výsledcích výzkumu prováděného formou dotazníku. Dříve než se podíváme na konkrétní výsledky, je důležité zmínit, na základě jakých kritérií jsme vybírali respondenty, jakou metodou jsme je rozdělili do dvou prověřovaných skupin, na jaké cílové skupiny jsme se zaměřovali a v neposlední řadě také samozřejmě poznamenat něco o formě výběru zkoumané oblasti, o konkrétních nářečních prvcích a také o tom, jakým způsobem byl výzkum proveden.

Praktická část této bakalářské práce je stěžejním oddílem převážně z toho důvodu, že přináší odpovědi na pracovní hypotézy, které jsme si stanovili v úvodu práce.

3.1. Charakteristika zkoumané oblasti

Výzkum byl proveden pouze ve městě Plzeň a jejích částech. Zprvu jsme chtěli výzkum provádět napříč větší částí Plzeňského kraje, avšak myslíme si, že by výsledky mohly být značně zkreslující, jelikož znalost nářečních prvků se liší nejen na hranicích regionů, ale i mezi jednotlivými městy, která jsou součástí téhož regionu. Právě proto jsme naši pozornost zaměřili výhradně na město Plzeň a jeho části. Realizovat šetření také na vesnicích by mohlo značně ovlivnit výsledky výzkumu, jelikož, jak jsme již zmínili v teoretické části práce, nářečí se na venkově udržuje déle než ve městech, což souvisí se životním stylem obyvatel. Proto by se mohlo stát, že by rezultat šetření nebyl jednoznačný.

Dotazníky jsme doručili do jedné ze základních škol v Plzni, kde nám bylo umožněno oslovit jako respondenty žáky ve věku 12–15 let. Druhou část dotazníků jsme předali v domově pro seniory taktéž v Plzni, která byla určena pro penzisty ve věku 70–95 let. Ze základní školy jsme získali 40 vyplněných dotazníků, z domova pro seniory 28, celkem tedy 68. Jelikož do našeho výzkumu zařazujeme z každého věkového rozmezí po 50 respondentech, rozhodli jsme se zbývající část doplnit jednotlivými osobami, které aktuálně žijí v Plzeňském kraji. Šlo převážně o příbuzné či přátele, a jelikož autorka práce pochází z Plzeňského kraje a v Plzni strávila nemalou část svého dětství, tak vyhledat zbytek respondentů pro nás bylo poměrně snadné. Navíc spatřujeme výhodu také v tom, že pokud se dotazníky doručí do více zkoumaných oblastí a nebudou odevzdány pouze do jedné základní školy a jednoho domova pro seniory, výsledky výzkumu mohou být více různorodé. Odpovědi v dotaznících, které

pocházely ze základní školy či z domova pro seniory, se často podobaly. Kdežto odpovědi v dotaznících, které byly doručeny soukromě jednotlivým respondentům, vykazovaly značné odlišnosti v odpovědích od zbylých dotazníků. Myslíme si, že tato různorodost respondentů má také vliv na výsledky výzkumu.

3.2. Šetření

Jak již práce uvádí, šetření bylo uskutečněno prostřednictvím dotazníku, a to z toho důvodu, že provádění vzorků mluveného projevu je více časově náročné, ale hlavně díky písemnému dotazníku se respondenti mohou více zaměřit na jednotlivé nářeční prvky, věnovat jim více pozornosti, lépe se na své odpovědi soustředit, hlouběji se zamyslet, což může být tedy také jednou z nevýhod této formy výzkumu, jelikož není tolik spontánní jako u mluvené formy. Avšak do dotazníku jsme zvolili takové nářeční prvky, u kterých jsme na základě vlastní zkušenosti předpokládali, že nebude hned na první pohled zřejmý jejich význam, tudíž bude potřeba se nad nimi zamyslet, proto by volba mluveného projevu respondentů nebyla vhodná. Další výhodou, kterou u dotazníku pozorujeme, je to, že výsledky se mnohem lépe analyzují, pokud jsou zapsané na papíře přímo v jejich původní podobě, nikoliv ve formě sekundární, námi přepsané. Pokud bychom zkoumali fonologickou stránku jazyka u zvolených nářečních prvků, rozhodně bychom zvolili spíše jinou formu výzkumu, avšak tato práce se zabývá prvky lexikálními, tudíž provedení výzkumu prostřednictvím dotazníku se nám zdá vyhovující.

Šetření u mladší a starší generace bylo provedeno separátně, avšak za stejných podmínek. Část dotazníků byla doručena do základní školy a domova pro seniory a zbylá část byla poskytnuta jednotlivým respondentům soukromě. Požádali jsme respondenty o jejich vyplnění a následně jsme dotazníky analyzovali a vyvodili z nich závěry. Pro analýzu byl využit program Microsoft Excel, kde jsme zapisovali do tabulek zjištěné znalosti nářečních prvků na základě jednotlivých vyplněných dotazníků. Pokud byla odpověď správná, označili jsme ji hodnotou 1, pokud byla odpověď chybná, označili jsme ji hodnotou 0. Pro rozlišení, která odpověď byla považována za správnou a která za chybnou, nám poslouží tabulky 4 a 5, které obsahují správné významy lexémů, které jsou součástí dotazníku. Po vyhodnocení všech vyplněných dotazníků jsme pracovali rovněž v programu Microsoft Excel, který jsme aplikovali pro tvorbu grafů a tabulek.

3.3. Respondenti

Stěžejní roztržidění respondentů jsme rozdělili do dvou částí. Mladší generace, která zahrnuje teenagery ve věku 12—15 let, a generace starší, jež pojímá seniory v rozmezí věku 70—95 let. Toto rozdělení na základě věku považujeme za nejdůležitější, jelikož se o něj analýza výzkumu opírá a díky výsledkům výzkumu z této oblasti můžeme potvrdit či vyvrátit pracovní hypotézy, které jsme si stanovili v úvodu bakalářské práce. Dále jsme dotazované diferencovali do dalších menších podkategorií, které se lišily na základě pohlaví a toho, zda jsou rodáci z Plzeňského kraje či pocházejí z kraje jiného. V jednom případě se dokonce objevil respondent, který nepocházel ani z České republiky, ale ze Slovenské republiky.

3.3.1. Mladší generace

Jak jsme již v této práci zmínili, za mladou generaci jsme označili mladistvé ve věku 12—15 let, a to z toho důvodu, že v tomto věku již mají ústřední jazykový vývoj dovršen, proto jsou schopni výzkum zvládnout.⁴⁹ Navíc jsme usoudili, že obrátit se na mladší jedince by bylo z hlediska znalosti nářečních prvků kontraproduktivní, a naopak vyhledávat respondenty na středních či vysokých školách by bylo značně složitější, jelikož žáci těchto škol mnohdy nepocházejí z města, ve kterém studují, ale dojíždějí z měst či vesnic jiných, proto nalézt mezi nimi ty, kteří by byli pro náš výzkum vhodní, by bylo časově náročné.

⁴⁹ *Český jazykový atlas 1* [online]. vyd. 2. Brno: Dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. 2012 – [cit. 08.02.2022]. 428 s. ISBN 978-80-496-68-9. Dostupné z: <https://cja.ujc.cas.cz/CJA1/>

3.3.2. Starší generace

V rámci starší generace jsme cílili na věkovou skupinu seniorů v rozmezí 70–95 let. Dalo by se předpokládat, že starší lidé jsou šířitelé a uchovatelé nářečních prvků, jelikož nářečí se postupně čím dál více vytrácejí v souvislosti s tím, jak umírají jejich šířitelé⁵⁰, proto pro nás bylo hned na začátku provádění výzkumu jasné, že se musíme zaměřit na co nejstarší část obyvatelstva, pro které bude plzeňský dialekt stále součástí aktivní slovní zásoby. Právě tuto věkovou kategorii jsme zvolili čistě ze svého uvážení. Důvodem bylo také to, že jsme se snažili o co největší věkový rozdíl mezi generací mladší a starší, aby byly výsledky maximálně různorodé.

3.4. Výběr nářečních prvků

Nářeční prvky, jejichž znalost u obyvatel Plzeňského kraje tato práce zkoumá, jsme do dotazníku zařadili čistě podle svého uvážení. Snažili jsme se vybírat takové dialektické elementy, které považujeme za regionálně všeobecně známé, ale zároveň takové, které nepronikají do mluvy v jiných oblastech. Tato práce totiž usiluje především o to, aby se odkryly rozdíly ve znalosti významu nářečních prvků mezi mladší a starší generací obyvatel Plzeňského kraje, tudíž zařadit do dotazníku slova, která jsou typická pro plzeňské nářečí a jsou známá i obyvatelům jiných krajů České republiky, by neodhalilo žádné zjištění. Při výběru dialektických elementů jsme pracovali převážně s *Plzeňsko-českým slovníkem: Pročpa tudlecto říkáme?* od autora Jana Hajšmana, se *Slovníkem nářečí českého jazyka*, *Příručním slovníkem jazyka českého*, *Českým jazykovým atlasem*, ale nejvíce jsme čerpali z vlastní zkušenosti či příležitostné excerpce regionálních tiskovin. Myslíme si, že orientovat se při výběru nářečních prvků převážně vlastní zkušeností je nejúčinnější formou, jelikož mnoho dialektických elementů nebylo součástí žádné odborné literatury, avšak v Plzeňském kraji jsou hojně užívána jako složka aktivní slovní zásoby. Navíc autorka této bakalářské práce tráví i v současné době mnoho času v Plzni, proto výběr nářečních prvků, které budou součástí dotazníku, nebyl složitý. Orientovali jsme se především na takové dialektické elementy, které z úst obyvatel stále slýcháme.

⁵⁰ POVOLNÝ, David. Nářečí nenávratně mizí. *Zprávy z MUNI* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012 [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://www.em.muni.cz/tema/2972-nareci-nenavratne-mizi>

Dotazník je sestaven ze tří oddílů. V úvodní části jsme se respondentů tázali na osobní informace ohledně jejich pohlaví, rodiště, současného bydliště a věku, jelikož tyto informace byly pro náš výzkum stěžejní, abychom respondenty mohli dále rozdělit do již zmíněných kategorií.

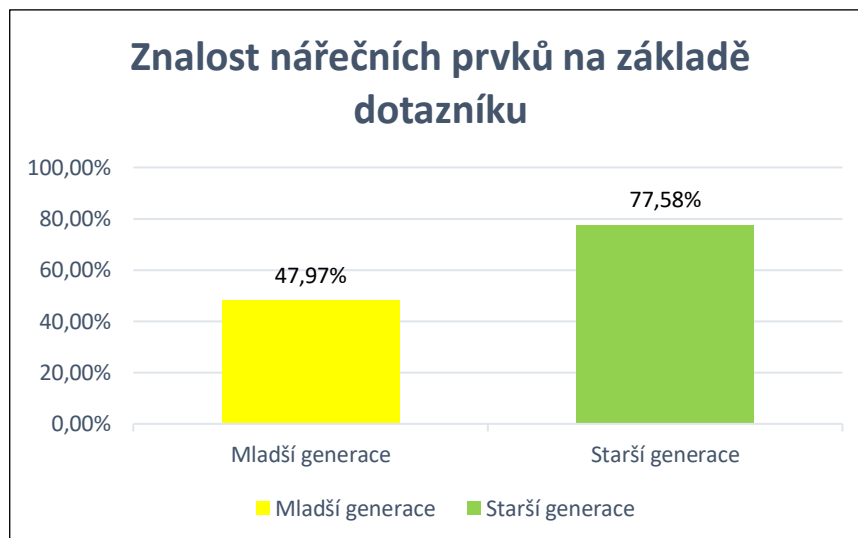
V následující části jsme zkoumali znalost 10 nářečních prvků, které byly do dotazníku zařazeny izolovaně, kdežto v posledním úseku dotazníku bylo 10 dialektických elementů součástí celých vět. Těmito dvěma metodami jsme se pokusili zjistit, zda bude pro respondenty snazší přisoudit jednotlivým nářečním prvkům jejich význam, pokud budou součástí celé věty, a tudíž si jejich význam budou moci snadněji odvodit. U každého nářečního prvku jsme požadovali doplnění takového synonyma, které bude buď slovem neutrálním nebo opět jiný nářeční prvek plzeňského dialektu.

V poslední části dotazníku, kde byly nářeční prvky součástí vět, jsme volili takové věty, které obsahovaly i jiné prvky obecné češtiny nebo plzeňského nářečí. Předpokládali jsme totiž, že pokud se zkoumané slovo bude nacházet v takové větě, bude pro respondenty snazší určit jeho význam, jelikož znalost významu ostatních slov, které jsou součástí věty, může pomoci přisoudit význam pomocí metody dedukce.

Dotazník je součástí příloh bakalářské práce.

3.5. Zjištěné výsledky výzkumu

Nejprve bychom se rádi zaměřili na stěžejní část tohoto výzkumu, a to jsou výsledky šetření ohledně znalosti plzeňských nářečních prvků u generace starší versus generace mladší. Jelikož jednou z pracovních hypotéz této bakalářské práce je předpoklad, že znalost nářečních prvků u generace mladší bude nižší než u generace starší, jsou právě výsledky tohoto šetření a jejich srovnání tím, z čeho můžeme vyvozovat závěry.

Graf 1: Znalost nářečních prvků na základě dotazníku

Tento graf zobrazuje procento úspěšně přiřazených synonym k nářečním prvkům v dotazníku. Je tedy patrné, že respondenti přiřazení ke starší generaci v průměru dokázali správně odvodit význam v případě 77,58 % z celkového počtu nářečních prvků, což jsou ve srovnání s mladší generací, kde respondenti průměrně korektně vydedukovali význam pouze v případě 47,97 %, značně odlišné výsledky. Tento graf znázorňuje pouze celkové procento úspěšnosti ze všech nářečních prvků, nezaměřuje se na konkrétní nářeční prvky a jaká u nich byla úspěšnost. Je pochopitelné, že význam některých nářečních prvků bylo pro respondenty snazší odvodit, u dalších zkoumaných elementů byl naopak větší problém s dedukcí významu, avšak na konkrétní prvky se podíváme později.

Pokud svou pozornost zaměříme na zobrazený graf, zjistíme, že starší generace byla při vyplňování dotazníku o 29,61 % úspěšnější než generace mladší. Takovéto závěry jsme předpokládali ještě před analýzou výsledků dotazníku, jelikož nářečí se pomalu z povědomí mladších lidí vytrácí. Jestliže bychom předpokládali, že nářeční prvky, které jsou součástí dotazníku, starší obyvatelé aktivně užívají, s čímž máme vlastní zkušenost, může pravděpodobně docházet ke ztížené komunikaci mezi mladší a starší generací. Je nezpochybnitelné, že k tomuto znesnadnění dorozumívání se nepřispívá pouze neznalost nářečí u mladých lidí, avšak podílí se na tom mnohem více faktorů, jako je například vznik nových slov, slova přejatá z jiných jazyků a podobně, která jsou naopak starší generaci neznámá. Typickým rysem mluvy mladých lidí je vysoká míra expresivity, která je ovšem intencionální za účelem touhy po zachování nebo vytvoření vlastní image, vyniknutí a vyrovnání se ostatním vrstevníkům.⁵¹ Takový stupeň expresivity bychom v mluvě starší generace hledali obtížně. Můžeme si pouze vytvářet domněnky, proč se lidé věkově starší vyjadřují spíše stručně a z hlediska citového zabarvení slov užívají spíše neutrální slova.

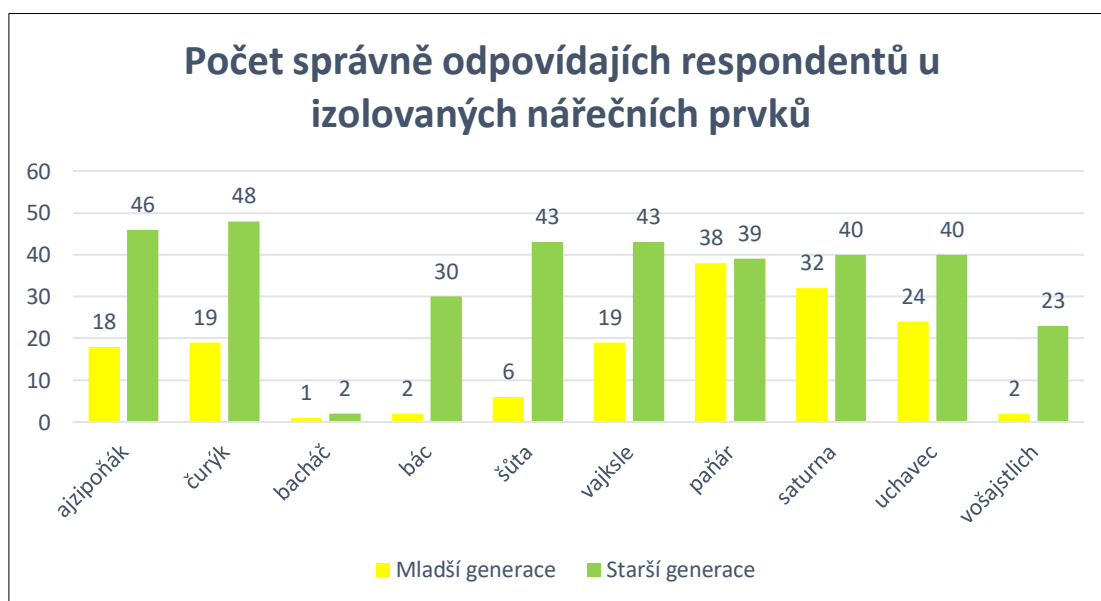
Tato práce se sice nevěnuje příčinám tohoto ústupu znalosti nářečních prvků u mladší generace, avšak pokud bychom se je snažili nalézt, jednou z možných příčin by mohl být vznik nových slov, která jsou součástí aktivní slovní zásoby, přejímání z cizích jazyků, ale v poslední době může být důvodem také užívání sociálních sítí, sledování videí nebo další forma internetové komunikace, odkud mladí lidé čerpají neologizmy, zkratky nebo zkratková slova, která jsou přejímána nejčastěji z angličtiny. Je zajímavé poukázat na skutečnost, že mladí lidé mnohdy nerozumí slovům, která do své mluvy zařazuje generace starší, což mohou být v mnohých případech právě nářeční prvky, kdežto lidé věkově starší neovládají jazyk teenagerů. Avšak tato „nová“ slova bývají stíhána nevolí a zavržením od generace starších obyvatel.⁵²

⁵¹ JIRSOVÁ, Anna, PROUZOVÁ, Hana, SVOZILOVÁ, Naďa. Poznámky k mluvě mládeže. *Naše řeč* [online]. 1964, **47** (4), 193-199 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5057>

⁵² *Naše řeč*, 1964

Do dotazníku jsme zařadili taková nářeční slova, která slýcháme z úst obyvatel Plzně opakovaně. Z výsledků výzkumu, které jsou součástí následujících tabulek, si můžeme všimnout, že některé nářeční prvky byly pro mladší generaci neznámé, kdežto respondenti ze starší generace jim dokázali přisoudit správný význam. Na první pohled je totiž díky úspěšnosti v šetření jasně vidět, že se znalost nářečních prvků u čím dál mladších lidí pomalu vytrácí, naopak v případě starší generace je znalost typických nářečních prvků poměrně vysoká. Pro tuto práci je důležité zjištění, že znalost plzeňských nářečních slov se se stále nižším věkem z povědomí obyvatel vytrácí. Mladší generace, v porovnání s generací starší, není tolik schopna přiřadit správný význam nářečním prvkům.

V následující části práce bychom rádi poukázali na konkrétní nářeční prvky a srovnání úspěšnosti v odvození jejich významu u mladší versus starší generace. Aby byly grafy lépe přehledné, rozdělili jsme celkový počet zkoumaných elementů do dvou skupin. V prvním grafu můžeme vidět nářeční prvky, které byly do dotazníku zařazeny izolovaně, nikoliv součástí celé věty.

Graf 2: Počet správně odpovídajících respondentů u izolovaných nářečních prvků

	Mladší generace	Starší generace
1) ajzipoňák	18	46
2) čurýk	19	48
3) bacháč	1	2
4) bác	2	30
5) šůta	6	43
6) vajksle	19	43
7) paňár	38	39
8) saturna	32	40
9) uchavec	24	40
10) vošajstlich	2	23

Tabulka 2: Počet správně odpovídajících respondentů u izolovaných nářečních prvků

Pro snadnější orientaci přikládáme také tabulku zobrazující totožné údaje jako předchozí graf. Pokud zohledníme celkový počet dotazovaných respondentů z obou dvou zkoumaných oblastí, jejichž počet je tedy 50 z každé kategorie, můžeme se zaměřit na největší rozdíly ve znalosti konkrétních nářečních slov. Jak je z grafu i tabulky zřejmé, největší rozdíl ve znalosti představuje výraz *šůta*. Musíme konstatovat, že toto slovo je v mluvě starších obyvatel Plzně hojně užíváno. Dále je pak poměrně značný rozdíl ve znalosti významu u slov *ajzipoňák* a *čurýk*, u nichž jsme ještě před analýzou výzkumu předpokládali, že jejich význam bude více známý i pro mladší generaci. Jsou to totiž dva typické plzeňské nářeční prvky, a proto jsme očekávali, že jejich význam budou schopni přisoudit i příslušníci generace mladší.

U nářečního slova *bacháč* jsme shledali pouze minimální počet správně určených synonym, a to z obou generací. Domníváme se, že takové výsledky bychom mohli přisuzovat vytrácení se tohoto nářečního prvku z povědomí obyvatel Plzeňského kraje a celkově z nářečí jako takového.

K dialektickému elementu *bác* dotazování často dopisovali synonymum *bum* či *buch*. Ačkoliv slovo *bác* může mít také význam *bum* či *buch*, dotazník byl zaměřen na nářeční prvky Plzeňského kraje, proto jsme tuto odpověď nemohli považovat za správnou. Pravděpodobně se jednalo o případ lexikální homonymie⁵³, kdy respondenti sice správně odvodili význam a přiřadili synonymum, avšak tato odpověď se nevztahuje k nářečí.

⁵³ Záležitost jazykové mnohovýznamovosti, která ovšem nevychází z významového a genetického vztahu. Homonyma se nejčastěji objevují v lexikální stránce jazyka. HLADKÁ, Zdeňka. Homonymie. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/HOMONYMIE>

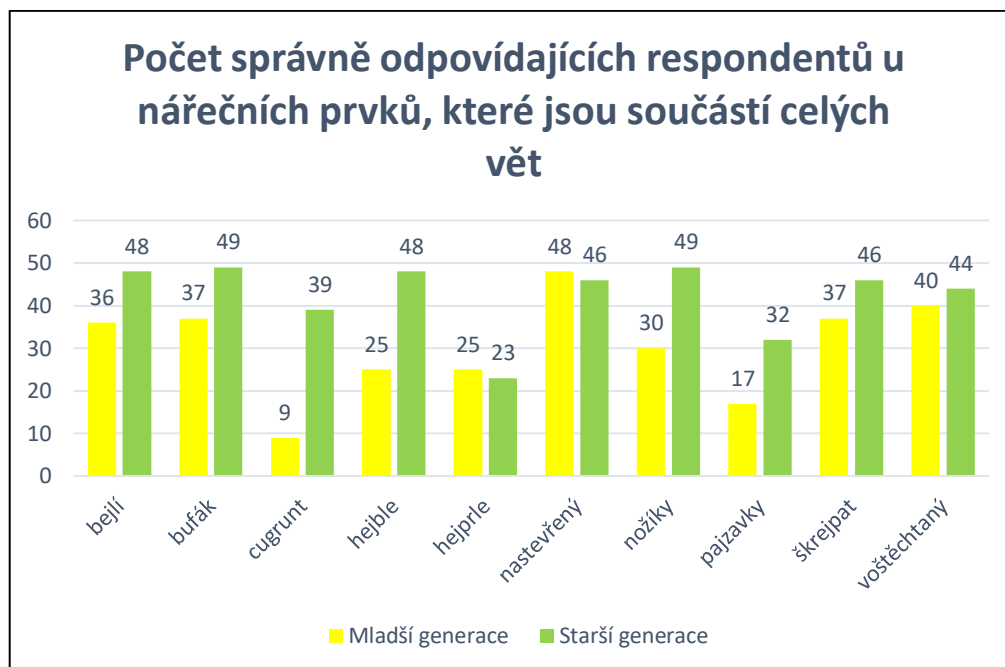
Dalším rozdílem mezi mladší a starší generací spatřujeme v expresivním vyjadřování. U mladší generace docházelo častěji k používání synonym z oblasti citově zabarvených slov. Například k dialektickému prvku *paňár* bylo hned v několika odpovědích užito slovo *fracek* či *spratek*, kdežto v případě starší generace se vyskytovala spíše synonyma neutrální, jako například *zlobidlo*, *zlobivé dítě*. Podobný rozdíl můžeme najít u dialektického elementu *vošajstlich*, *vošajslich*, *vošajsli*, u něhož mladší generace často doplňovala slovo *o hubu*, avšak generace starší dosazovala častěji slovo *nebezpečné*. Tento jev připisujeme zvýšené expresivitě ve vyjadřování mladší generace, o níž jsme se v práci již zmiňovali.

Pokud bychom se měli zaměřit na jednotlivé nářeční prvky, kde se mezi dvěma generacemi vyskytovaly značné rozdíly v odpovědích, byl by to jednoznačně výraz *ajzipoňák*, u něhož respondenti ze starší generace nejčastěji doplňovali slova jako *nádražní pracovník*, *zaměstnanec drah*, kdežto dotazovaní z generace mladší uváděli synonyma jako *nádražák*. V tomto případě by mohlo jít o případ jazykové ekonomie, což je způsob jazykového vyjadřování, kdy se řečník snaží o co nejvíce stručnou formu projevu. Takovéto vyjadřování u mladých lidí souvisí také s rychlým způsobem života. Souvislost s jazykovou ekonomikou bychom mohli spatřovat také u dialektického prvku *paňár*, kde respondenti z mladší generace nacházeli synonymum převážně ve slovech *spratek* či *zlobidlo*, avšak u generace starší se často objevoval celý popis významu tohoto nářečního prvku, který se skládal z několika slov (*dítě, které neposlouchá* nebo *dítě, které si myslí, že ho bude poslouchat celá rodina*).

Je velice zajímavé, že tento rozdílný způsob ve vyjadřování se týkal pouze rozčlenění respondentů na základě věku, nikoliv například na základě pohlaví či rodiště.

Následující graf znázorňuje počet správně odpovídajících respondentů u nářečních prvků, které jsou součástí celých vět. Tuto část jsme do výzkumu zařadili převážně proto, abychom zjistili, zda bude pro respondenty snazší vydedukovat význam dialektického elementu, pokud bude součástí celé věty než vyvozování významu u nářečních prvků, které byly do dotazníku zařazeny izolovaně. Předpokládali jsme, že tato část bude pro respondenty snazší, tudíž by měli vykazovat větší míru úspěšnosti. Ovšem takový způsob může být do jisté míry zkreslující, jelikož pokud se dotazovaným správně podaří určit synonymum pro jednotlivé nářeční prvky, ještě to neznamena, že skutečně znají jejich význam, protože mohou význam nářečních prvků pouze odhadovat podle významu celé věty.

Dalším limitujícím faktorem je volba nářečních prvků. Pokud bychom do této části výzkumu zvolili jiné dialektické elementy, výsledky by mohly dopadnout značně odlišně, proto závěry vyvozujeme pouze na základě výsledků vycházejících z dotazníku.

Graf 3: Počet správně odpovídajících respondentů u nářečních prvků, které jsou součástí celých vět

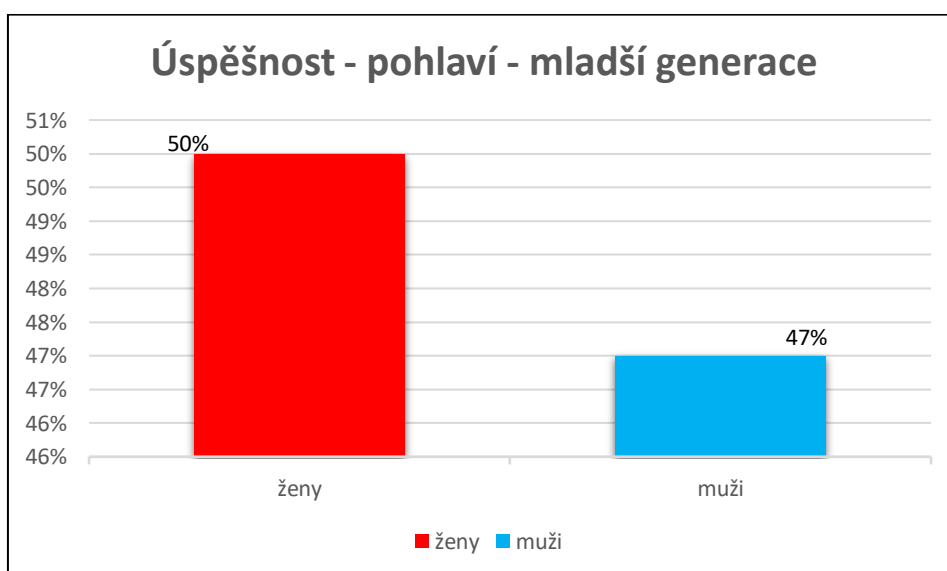
	Mladší generace	Starší generace
1) bejlí	36	48
2) bufák	37	49
3) cugrunt	9	39
4) hejble	25	48
5) hejprle	25	23
6) nastevřený	48	46
7) nožíky	30	49
8) pajzavky	17	32
9) škrejpat	37	46
10) voštěchtaný	40	44

Tabulka 3: Počet správně odpovídajících respondentů u nářečních prvků, které jsou součástí celých vět

Z tohoto grafu a tabulky můžeme zaznamenat úspěšnost při dedukci významu nářečních slov, která byla součástí celých vět. Největší rozdíl v určení správnosti významu vykázal nářeční prvek *cugrunt*. Zajímavé ovšem také je, že celkem u dvou dialektických elementů (*hejprle*, *nastevřený*) byla úspěšnější mladší generace ve vyvození významu než generace starší. My předpokládáme, že tomu přispělo zasazení dialektického prvku do věty a následné vyvození jeho významu, což mohlo být také zapříčiněno rozvinutější fantazií a zlepšenou formou dedukce u mladší generace.

V druhé části dotazníku jsme našli prvky jazykové ekonomie, které se objevovaly u mladší generace, v posledním úseku dotazníku tomu bylo stejně, a to konkrétně u dialektického elementu *bejlí*, kde respondenti ze starší generace doplňovali hned několik synonym naráz, nejčastěji jsme zaznamenali slova *býlí*, *plevel*, *špatné rostliny* vedle sebe.

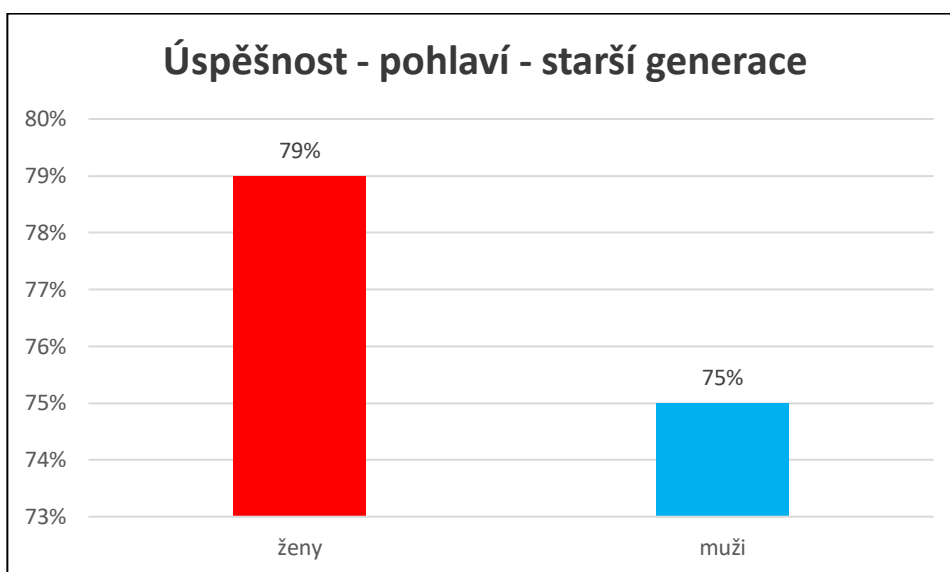
Následující část práce se zaměřuje na komparaci zdařilosti dedukce významu nářečních prvků v závislosti na pohlaví. V této části jsme respondenty taktéž rozdělili na dvě generace podle věku a jednotlivé generace ještě roztřídili na základě pohlaví. Celkový počet mužů z mladší generace, kteří se šetření zúčastnili, byl 26, kdežto žen se na průzkumu účastnilo 24 z celkového počtu respondentů mladší generace. V následující části si již můžeme všimnout poměru úspěšnosti rozděleného na základě pohlaví.

Graf 4: Úspěšnost na základě pohlaví – mladší generace

Jak si na základě grafu můžeme všimnout, ženy patřící do mladší generace byly ve znalosti nářečních slov o něco málo úspěšnější než muži z mladší generace, konkrétně o celá 3 %.

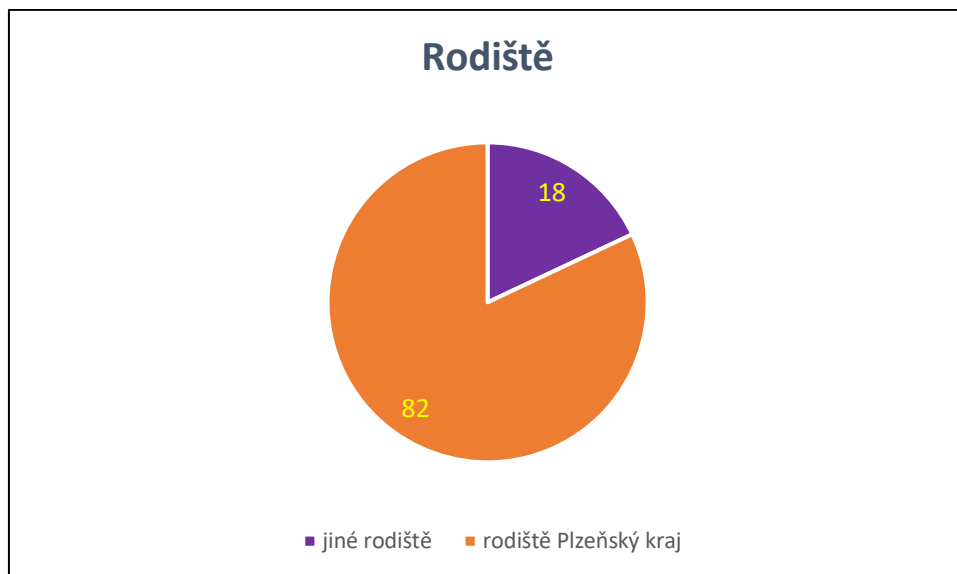
Porovnání úspěšnosti znalosti nářečních prvků u starší generace na základě pohlaví je následující. Dotazovaných mužů ze starší generace bylo pouze 15, kdežto žen 35. Z grafu si můžeme všimnout, že i zde byly ženy úspěšnější, a to o celá 4 %.

Graf 5: Úspěšnost na základě pohlaví – starší generace

Toto rozlišení na základě pohlaví přikládáme pouze ze zajímavosti. Jelikož výsledky skupin stanovené na základě genderu nejsou mnoho rozdílné, nedá se proto vyvozovat žádný závěr, zda jsou ve znalosti nářečních prvků o mnohé úspěšnější ženy či muži. Respondenti byli také vybíráni náhodně, proto je velice pravděpodobné, že pokud by se výzkumu účastnili jiní obyvatelé Plzeňského kraje, rezultat by mohl být značně odlišný. Avšak i přes to je poměrně zajímavé, že ženy, které se šetření účastnily, byly o malou část úspěšnější.

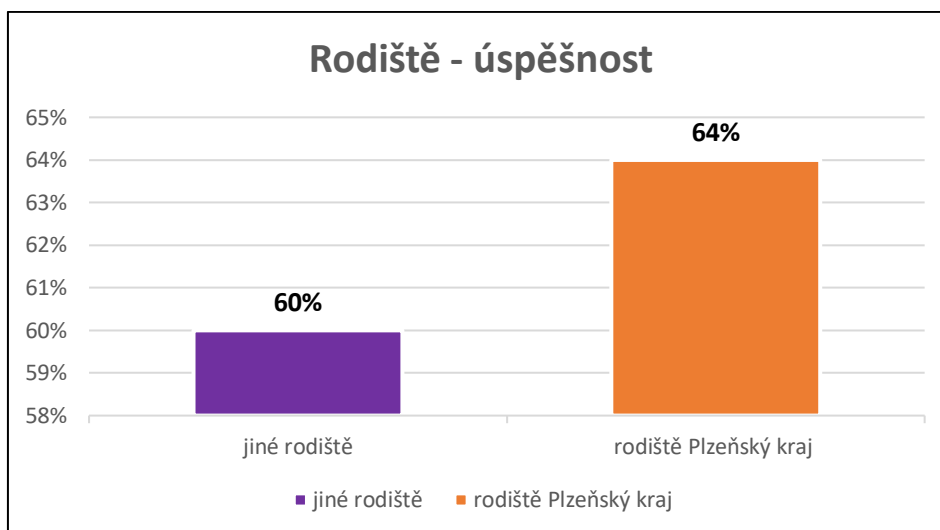
Poslední rozdělení dotazovaných do dvou skupin se bude týkat geografického původu současných obyvatel Plzeňského kraje, přesněji řečeno, zda respondenti pocházejí z Plzeňského kraje či nikoliv. Předpokládáme totiž, že tento faktor může mít velký vliv na znalost nářečních prvků. Pokud někdo pochází z Plzeňského kraje, žije zde od svého útlého dětství a rovněž v Plzeňském kraji vyrůstal, dialektické elementy pro něj budou pravděpodobně více známé než pro obyvatele, jejichž původ je z kraje jiného.

Graf 6: Rozdělení respondentů na základě rodiště

Jak si můžeme všimnout, 18 respondentů z celkového počtu dotazovaných pochází z jiného kraje než Plzeňského. Zbýlé množství účastníků výzkumu (82) má rodiště v kraji Plzeňském. Pokud bychom se měli podívat na jejich úspěšnost v šetření, byla o celá 4 % nižší než u respondentů, kteří pocházejí z Plzeňského kraje, jak vykazuje následující graf.

Myslíme si, že tento faktor má velký vliv na výsledky výzkumu, poněvadž pokud respondent vyrůstá v Plzeňském kraji, slýchá nářeční prvky již od svého útlého věku a lépe se mu uchytí v mysli, než když se v průběhu života do Plzeňského kraje přestěhuje, a tudíž je pro něj plzeňský dialekt novou záležitostí. Tento úsudek sice není nijak podložený, ale čistě z logického hlediska se nám zdá adekvátní.

Graf 7: Úspěšnost respondentů na základě rodiště

Rádi bychom respondenty také rozdělili do dvou skupin na základě toho, zda aktuálně žijí v Plzeňském kraji či v kraji jiném, avšak žádný z respondentů, kteří se šetření zúčastnil, současně nesídlí v jiném kraji České republiky.

3.6. Jednotlivé lexikální prvky

Tato část práce poukazuje na jednotlivé lexikální prvky, které byly součástí dotazníku, zabývá se jejich sémantikou a přibližuje jejich možné interpretace mezi respondenty. Je totiž důležité objasnit správnou odpověď na význam lexikálních nářečních prvků, na které jsme se respondentů v dotazníku tázali. U jednotlivých prvků se v dotazníku naskytly odlišné odpovědi, proto považujeme za nutné podat přehled o jejich skutečném významu a také ukázat, jaké odpovědi jsme považovali za správné a jaké naopak nikoliv.

Také skutečný význam dialektických prvků, které byly součástí dotazníku, může být přínosný pro obyvatele z jiných krajů České republiky, pokud si chtějí přiblížit podobu plzeňského nářečí. V této práci pracujeme pouze s výzkumnou sondou, avšak i tak můžeme přiblížit obyvatelům jiných částí České republiky alespoň základní podobu plzeňského nářečí.

Následující tabulka obsahuje nářeční prvky, které byly do dotazníku postaveny izolovaně, a jejich sémantický význam.

Dialektický prvek	Sémantický význam
Ajzipoňák	zaměstnanec drah, železničář
Čurýk	čuník, prasátko, vepř
Bacháč	zralý hrachový lusk, tlustý člověk
Bác	pokrm z brambor
Šůta	Šiška
Vajksle	Višně
Paňár	zlobidlo
Saturna	Vlasec
Uchavec	Škvor
Vošajstlich	nebezpečné, riskantní

Tabulka 4: Dialektické prvky a jejich význam

První dialektický prvek dotazníku je výraz *ajzboňák* či *ajzipoňák*. Podle *Slovníku nářečí českého jazyka* je jeho význam *železničář* či podle *Plzeňsko-českého slovníku zaměstnanec drah*. U mladé generace jsme se také často setkávali s odpovědí *nádražák*, o čemž jsme se již v této práci zmiňovali. Domníváme se, že tento dialektický prvek by mohl být na pomezí železničářského slangu a plzeňského nářečí, proto by pravděpodobně jeho význam správně přisoudili i obyvatelé jiných krajů České republiky, ovšem my jsme tento prvek do dotazníku zařadili i přes toto omezení, jelikož se v mluvě obyvatel Plzeňského kraje vyskytuje velice často.

U nářečního prvku *čurýk* jsme shledali poměrně vysokou úspěšnost v odpovědích hlavně u starší generace. Ze své vlastní zkušenosti víme, že tento dialektický element se užívá na velmi rozsáhlém území Plzeňského kraje, proto jsme předpokládali, že hlavně mezi mladší generací bude poměrně známý, což se podle výsledků výzkumu ukázalo jako chybný předpoklad.

Slovo *bacháč* nese podle *Slovníku nářečí českého jazyka* význam *zralý hrachový lusk* nebo *tlustý člověk*. *Bacháč* ve významu *zralý hrachový lusk* se údajně užívá na Plzeňsku, ovšem v tomto smyslu neodpověděl správně jediný respondent. Pokud byla odpověď správná, vyskytovala se v dotazníku odpověď *tlustý člověk*. I takovou odpověď jsme považovali za správnou. Mohli bychom polemizovat s tvrzením, že slovo *bacháč* ve významu *zralý hrachový lusk* je opravdu součástí plzeňského nářečí, i když podle SNČJ tomu tak opravdu je, nebo zda je v povědomí obyvatel Plzeňského kraje tak mnoho omezen.

K dialektickému prvku *bác* jsme se vyjadřovali již v předchozí části práce. Na základě odpovědí od respondentů bychom při dalším šetření zvažili zařazení tohoto prvku do dotazníku.

Při doplňování významu u nářečního prvku *vajksle* se také často jako odpověď vyskytovaly různé druhy peckovic, jako například švestky, meruňky atd. Předpokládáme tedy, že respondenti měli povědomí o tom, že se jedná o nějaký druh ovoce, avšak nebyli si jisti, o který konkrétně jde. Ačkoliv respondenti věděli, že tento dialektický prvek označuje nějaké ovoce, nemohli jsme jejich odpověď považovat za správnou, pokud neuvedli odpověď *višně*. Zbýlé odpovědi jsme tedy označili hodnotou 0.

Nářeční prvek *saturna* jsme do dotazníku zařadili s očekáváním, že respondenti budou znát význam tohoto slova ve velkém rozsahu, jelikož se v oblasti Plzně hojně užívá. Tento předpoklad se potvrdil a je vidět, že se z povědomí plzeňských obyvatel nevytrácí. Bohužel se v dotaznících mnohdy vyskytovala odpověď *nit*. Ačkoliv předpokládáme, že respondenti ve skutečnosti měli na mysli vlasec, bohužel jsme takovou odpověď nemohli označit za správnou. Podobný problém nastal také u slova *uchavec*, u něhož respondenti hojně doplňovali význam *hmyz*, což jsme rovněž označili za chybnou odpověď. Pokud by dotazníky neobsahovaly takovéto nejednoznačné odpovědi, výsledky by mohly být značně úspěšnější.

U posledního nářečního prvku z těch, které stály v dotazníku izolovaně, jsme shledávali nejčastěji odpovědi, o kterých jsme se zmínili již výše. Avšak důvod zařazení tohoto dialektického elementu do dotazníku byl takový, že jsme předpokládali jeho znalost převážně u respondentů ze starší generace, což se při analýze šetření potvrdilo.

Následující tabulka zobrazuje dialektické prvky, které byly v dotazníku součástí vět a jejich skutečný význam.

Dialektický prvek	Sémantický význam
Bejlí	plevel, mlíčí
Bufák	kašel
Cugrunt	nazmar, na mizinu
Hejble	mít trhání, nedočkavost
Hejprle	borůvky
Nastevřený	pootevřený
Nožíky	Nůžky
Pajzavky	kopřivy
Škrejpat	krápat, poprchat
Voštěchtaný	roztřepený, špatně ostříhaný

Tabulka 5: Dialektické prvky a jejich význam 2

Nářeční prvky *bejlí* a *bufák* vykazovaly poměrně velkou míru úspěšnosti stanovení významu, a to u mladší i starší generace. Naopak u slova *cugrunt* byla o mnohé zdařilejší starší generace. SNČJ stanoví význam nářečního prvku *cugrunt* jako *nazmar, na mizinu*, ale také *zcela, úplně*. V dotazníku se často objevovaly odpovědi právě v druhém významu tohoto slova, které sice nevyplývalo z významu věty, ale pokud bychom brali ohled pouze na význam nářečního prvku, o což jsme v dotazníku usilovali, tak tuto odpověď můžeme také považovat za korektní.

S určením správného významu u dialektického elementu *hejble* neměla převážně starší generace problémy. Jelikož je tento nářeční prvek v *Etymologickém slovníku českého jazyka* od autora Václava Machka označen za prvek chodský, respondenti zúčastnění našeho šetření neměli s určením jeho významu potíže.

Hejprle bylo zprvu užíváno pouze v českém Pošumaví, odkud se postupem času dostalo také do Plzně. Jan Hajšman tvrdí, že se tento nářeční prvek dnes již téměř neužívá.⁵⁴ A právě z toho důvodu jsme chtěli ověřit jeho znalost mezi respondenty Plzeňského kraje. Ukázalo se, že téměř polovina respondentů z každé věkové kategorie je s významem tohoto prvku seznámena. Dokonce i z vlastní zkušenosti víme, že tento dialektický prvek se v oblasti Plzně stále poměrně hojně užívá, především mezi starší generací.

Poslední nářeční prvek, ke kterému bychom chtěli zaměřit svou pozornost, je slovo *voštěchtaný*. Úspěšnost dedukce významu byla u tohoto prvku vysoká u obou dvou věkových kategorií. V několika případech byla odpověď na adekvátní synonymum slovo *okousaný*, což jsme také označili jako správnou odpověď, jelikož *voštěchtané* neboli roztřepené nehty mohou být důsledkem okousání nehtů, proto jsme tuto odpověď uznali také jako správnou a označili ji v tabulce číslem 1.

Pro zjišťování sémantických významů prvků, které byly součástí dotazníku a pro ujišťování se, že opravdu pocházejí či jsou užívány v oblasti Plzeňského kraje, jsme pracovali převážně s *Plzeňsko-českým slovníkem*, *Českým jazykovým atlasem*, *Slovníkem nářečí českého jazyka*, *Příručním slovníkem jazyka českého 1935-1957*, časopisem *Naše řeč* a *Etymologickým slovníkem českého jazyka* od autora Václava Machka.

⁵⁴ HAJŠMAN, 2017

Před analýzou šetření jsme předpokládali nižší znalost nářečních prvků u obyvatel Plzeňského kraje, než jak se nakonec ve výsledcích výzkumu naměřila. Ačkoliv je znalost a užívání nářečí napříč spektrem České republiky na ústupu, jak jsme již zmínili v teoretické části práce, je pro nás tato diagnóza velkým potěšením, jelikož je očividné, že nositelé českých nářečí se mezi námi stále nacházejí a k ústupu aplikování dialektu jako součásti slovní zásoby a samozřejmě jeho znalosti, nedochází tak rapidní rychlostí.

Žádný z respondentů, který se výzkumu účastnil, nebyl v doplňování synonym 100 % úspěšný, avšak nenalezl se ani takový, který by byl zcela neúspěšný. Největší úspěšnost vykazovali respondenti, kteří správně určili význam u 19 nářečních prvků. Celkem byli 3 a všichni byli součástí starší generace. Nejméně byly správně určeny 4 nářeční prvky, a to u respondenta z mladší generace.

Pokud bychom chtěli pátrat po příčině, z jakého důvodu se plzeňské nářeční prvky vytrácejí z povědomí mladší generace, pravděpodobně bychom jako důvod mohli označit odchod mladých lidí do jiných měst. Dostávají se do prostředí, kde je nářečí komunikační prostředek v komunikační oblasti běžného dorozumívání, což v Praze a středních Čechách nahrazuje obecná čeština. Lidé se tudíž dostanou do oblasti, kde nářečí není běžnou součástí každodenní komunikace, proto jeho znalost není rozvíjena a postupně o něj mohou přicházet.

4. Závěr

Cílem této práce bylo zkoumat znalost nářečních prvků mezi obyvateli Plzeňského kraje, především porovnat tuto ne/znalost mezi dvěma generacemi, a to generací mladší a starší. Hlavním záměrem totiž bylo zjistit, zda je znalost nářečních prvků v Plzeňském kraji na ústupu či nikoliv a zda to má souvislost s věkem respondentů. Dalším záměrem bylo prověřit, jestli respondenti budou úspěšnější ve vyvozování významu nářečního prvku, pokud bude takový prvek součástí celé věty.

Práce je rozdělena na dvě části. První část, teoretická, přináší vymezení základních pojmů jako je dialekt, dialektologie, přibližuje vznik dialektu, jeho následný rozklad a zaměřuje se také konkrétně na nářečí na Plzeňsku. Toto vymezení je klíčové pro nadcházející část práce, část praktickou, která z teoretické části vychází.

Praktická část obsahuje analýzu výzkumu provedeného formou písemného dotazníku. Výzkum se týká znalosti jednotlivých plzeňských nářečních prvků mezi obyvateli Plzeňského kraje. Stěžejní je rozdělení respondentů do dvou generací, generace starší (70—95 let) a generace mladší (12—15 let). Celkem se výzkumu zúčastnilo 100 respondentů, 50 ze starší generace a 50 z mladší generace. Práce zkoumala jejich porovnání znalosti nářečních prvků a následné vyvození závěrů, zda se nářeční prvky z povědomí plzeňských obyvatel vytrácejí či nikoliv. Rozdělení respondentů proběhlo také do jiných kategorií (na základě pohlaví a rodiště). Rozdělení respondentů z hlediska současného bydliště se nemohlo uskutečnit, jelikož žádný z respondentů aktuálně nežije v jiném kraji než Plzeňském. Část respondentů z mladší generace tvořili žáci ze základní školy v Plzni a část respondentů ze starší generace představovali senioři z domova pro seniory v Plzni. Zbylé respondenty z obou kategorií jsme oslovili soukromě.

Dotazník obsahuje 20 plzeňských nářečních prvků. 10 zařazených izolovaně, 10 z nich je součástí celé věty. Dotazník také zahrnuje informace o věku respondenta, jeho pohlaví, rodiště a odpověď na otázku, zda aktuálně žije v Plzeňském kraji. Součástí dotazníku jsou jasné instrukce pro jeho správné vyplnění. Nářeční prvky, které byly součástí dotazníku, jsme vybírali dle zdrojů *Plzeňsko-český slovník*, *Český jazykový atlas*, *Slovník nářečí českého jazyka*, *Příruční slovník jazyka českého* 1935-1957, časopis *Naše řeč* a *Etymologický slovník českého jazyka* od autora Václava Machka a některé nářeční prvky jsme zvolili na základě své vlastní zkušenosti.

Z analýzy dotazníku vyplynulo, že respondenti ze starší generace vykazovali průměrnou úspěšnost 77,58 % při doplňování významu nářečních prvků, kdežto procento úspěšnosti u mladší generace bylo pouze 47,97 %. Z těchto dat je tedy jasně vidět, že mladší generace byla výrazně méně úspěšná. V dotazníku jsme pracovali s výzkumnou sondou, proto nelze tvrdit, že by stejné výsledky vykazoval i dotazník, kde by byly zvoleny jiné plzeňské nářeční prvky. Avšak díky těmto výsledkům výzkumu bychom mohli předpokládat, že znalost plzeňských nářečních prvků je s věkem ustupující.

Výsledkem výzkumu je také to, že ženy, které byly v rámci výzkumu přiřazeny k mladší generaci, byly o 3 % úspěšnější než muži z mladší generace. Ženy, které byly součástí starší generace, byly o 4 % úspěšnější než muži ze starší generace. Tyto výsledky výzkumu sice nejsou pro tuto bakalářskou práci stěžejní, avšak rozdílné výsledky s ohledem na pohlaví jsou také zajímavým zjištěním.

První hypotéza: *Vzhledem k ústupu nářečních lexikálních prvků z jazyka⁵⁵ bude znalost nářečních prvků u mladší generace nižší než u generace starší.* Tento předpoklad se díky analýze výzkumu potvrdil. Takové výsledky jsou však závislé především na zvolení jednotlivých nářečních prvků. Jedná se o výzkumnou sondu, proto zařazení jiných nářečních prvků do dotazníku by mohlo vykazovat rozdílné výsledky.

Druhá hypotéza zněla: *Vyšší znalost nářečních prvků bude u slov, která jsou v dotazníku součástí celé věty, jelikož respondenti využijí metodu dedukce. Vyšší míru úspěšnosti budou vykazovat obě věkové kategorie.* Tato hypotéza se ve výzkumu také potvrdila. Starší generace vykazovala vyšší míru úspěšnosti u nářečních prvků, které byly součástí celé věty o 13,8 %, kdežto mladší generace byla ve vyvozování významu nářečních prvků, které byly součástí vět úspěšnější o 25,48 %. Takovou vyšší míru úspěšnosti si vysvětlujeme na základě užití metody dedukce při odvozování významu dialektického elementu z celé věty. Tato metoda může být velice nápomocná.

Třetí hypotéza: *Vyšší míru úspěšnosti budou vykazovat respondenti, kteří pocházejí z Plzeňského kraje, neboť i když některá slova nemusejí být součástí jejich aktivní slovní zásoby, jsou součástí jejich slovní zásoby pasivní.* Tento předpoklad byl také potvrzen. Z Plzeňského kraje pocházelo 82 respondentů, zbylých 17 dotazovaných mělo rodiště v jiném kraji České republiky a jeden respondent pocházel ze Slovenska. Respondenti, kteří pocházeli z Plzeňského

⁵⁵ DAVIDOVÁ, 1992

kraje, byli o 4 % úspěšnější než ti, jejichž rodiště bylo jiné. Před vyhodnocováním výzkumu jsme očekávali ještě více rozdílné výsledky.

Čtvrtá hypotéza: *Na základě vlastní zkušenosti předpokládáme, že nejvyšší znalost všech lexikálních nářečních prvků výzkumné sondy shledáme u prvků nastevřený a nožíky, jelikož tyto dva dialektické elementy jsou v oblasti Plzeňska hodně známy.* Poslední hypotéza byla potvrzena pouze částečně. Nejvyšší znalost sice vykazoval nářeční prvek *nastevřený*, jehož význam správně odvodilo 94 respondentů, avšak druhým prvkem v pořadí bylo slovo *bufák*, u kterého správně odpovědělo 86 respondentů. Prvek *nožíky* znalo pouze 79 respondentů, což je pro nás velice překvapivý závěr.

Seznam použitých informačních zdrojů

1. Literatura:

- CHÝLOVÁ, Helena. Jazyk v regionu, region v jazyce. In: *Genius loci českého jihozápadu 2006, 2012*. Plzeň: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích ve spolupráci se Západočeskou univerzitou v Plzni, 2015, s. 181-187. ISBN 978-80-87311-53-0
- NOVÁ, Jana. *Běžná mluva nejmladší generace v západočeském pohraničí*. Brno, 2016. Disertační práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Stanislava Kloferová, Csc.
- BĚLIČ, Jaromír. *Přehled nářečí českého jazyka*. Praha: Univerzita Karlova, 1981, s. 98. ISBN 60-55-80
- HOLUB, Zdeněk. *Dialektologická praktika.: Úvod do praktické dialektologie*. České Budějovice: Jihočeská univerzita České Budějovice, 1996, s. 75. ISBN 80-7040-163-X
- CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, vyd. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1971, s. 216. ISBN 14-362-71
- DAVIDOVÁ, Dana. *Kapitoly z dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1992, s. 95. ISBN 80-7042-384-6
- IREINOVÁ, Martina, VOŽENÍLEK, Vít, POSPÍŠIL, Marek, KONÍČEK, Jakub, VONDRÁKOVÁ, Alena. *Atlas nářečí českého jazyka - krácení vokálů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020, s. 55. ISBN 978-80-244-5846
- KOSEK, Pavel. *Historická mluvnice češtiny - překlenovací seminář*. Praha: Masarykova univerzita, 2014, s. 84. ISBN 978-80-210-6975-6
- NOVÁ, Jana. Výhonky jihozápadočeského nářečí stále zelené: prvky tradičních dialektů v mluvě nejmladších obyvatel západočeského pohraničí. In: *Genius loci českého jihozápadu 2006, 2012*. Plzeň: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích ve spolupráci se Západočeskou univerzitou v Plzni, 2015, s. 163-171. ISBN 978-80-87311-53-0, s. 163
- SKÁLA, Emil. Jazykové dějiny Šumavy. In: *Znovuobjevená Šumava*. Klatovy: Okresní muzeum Klatovy, 1996, s. 15-29. ISBN 80-900-2537-4
- HAJŠMAN, Jan. *Plzeňsko-český slovník.: Pročpa tudlecto říkáme?*. Plzeň: Starý most, 2017, s. 173. ISBN 978-80-87338-78-0
- JAKLOVÁ, Klára a Martin KOZÁK. *Plzeňsko-český slovník*. Klatovy: JK Books, 2016, s. 40. ISBN 978-80-88156-01-7

2. Článek v novinách:

- Plzeňsko-český slovník mapuje výrazy užívané ve městě a okolí. *Mladá fronta DNES*. 2017, roč. 28, č. 277. ISSN 1210-1168
- VITINGER, Jan. Plzeňské nářečí je opomíjené: rodný jazyk nás pojí s minulostí, říká autor mimořádné publikace. *Mladá fronta DNES*. 2018, roč. 29, č. 18. ISSN 1210-1168

3. Internetové zdroje:

- KLOFEROVÁ, Stanislava. Dialekt (nářečí). *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DIALEKT>
- KRČMOVÁ, Marie a Jan CHLOUPEK. Národní jazyk. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-01-23]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/N%C3%81RODN%C3%8D%20JAZYK>
- RACKOVÁ, Eliška. *Současná rybářská mluva*. Plzeň, 2016, 63 s. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce PaedDr. Helena Chýlová, Ph.D. s. 12. Dostupné z: <https://core.ac.uk/reader/295585110>
- MARTINCOVÁ, Olga. Archaismus. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ARCHAISMUS>
- MARTINCOVÁ, Olga. Historismus. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/HISTORISMUS>
- ŠÍPKOVÁ, Milena. Interdialekt. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/INTERDIALEKT>
- KRČMOVÁ, Marie. Obecná čeština. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/OBECN%C3%81%20%C4%8CE%C5%A0TINA>
- KŘÍSTEK, Michal. Expresivum. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EXPRESIVUM>
- *Český jazykový atlas 1* [online]. vyd. 2. Brno: Dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. 2012 – [cit. 08.02.2022]. 428 s. ISBN 978-80-496-68-9. s. 20. Dostupné z: <https://cja.ujc.cas.cz/CJA1/>
- POVOLNÝ, David. Nářečí nenávratně mizí. *Zprávy z MUNI* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012 [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://www.em.muni.cz/tema/2972-nareci-nenavratne-mizi>

- JIRSOVÁ, Anna, PROUZOVÁ, Hana, SVOZILOVÁ, Naďa. Poznámky k mluvě mládeže. *Naše řeč* [online]. 1964, **47** (4), 193-199 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5057>
- HLADKÁ, Zdeňka. Homonymie. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/HOMONYMIE>

Seznam tabulek a grafů

1. Tabulky:

Tabulka 1: Obecné principy, podle nichž je plzeňština formována	23
Tabulka 2: Počet správně odpovídajících respondentů u izolovaných nářečních prvků.....	32
Tabulka 3: Počet správně odpovídajících respondentů u nářečních prvků, které jsou součástí celých vět	34
Tabulka 4: Dialektické prvky a jejich význam	39
Tabulka 5: Dialektické prvky a jejich význam 2	40

2. Grafy:

Graf 1: Znalost nářečních prvků na základě dotazníku.....	29
Graf 2: Počet správně odpovídajících respondentů u izolovaných nářečních prvků.....	31
Graf 3: Počet správně odpovídajících respondentů u nářečních prvků, které jsou součástí celých vět.....	34
Graf 4: Úspěšnost na základě pohlaví – mladší generace.....	35
Graf 5: Úspěšnost na základě pohlaví – starší generace.....	36
Graf 6: Rozdělení respondentů na základě rodiště	37
Graf 7: Úspěšnost respondentů na základě rodiště	38

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník

Příloha 1

Dotazník: Znalost nářečních prvků u obyvatel Plzeňského kraje

Šárka Chroustová, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Český jazyk se zaměřením na vzdělávání a Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání, 3. ročník.

Tento dotazník slouží k měření výsledků praktické části mé bakalářské práce. Dotazník nezabere více než 10 minut času, proto prosím o jeho vyplnění. Děkuji za spolupráci.

Pohlaví: Muž ☐ Žena ☐

Pocházíte z Plzeňského kraje? Ano ☐ Ne ☐

Žijete momentálně v Plzeňském kraji? Ano ☐ Ne ☐

Váš věk:

Pokuste se najít vhodná synonyma (= slova se stejným nebo podobným významem) pro následující nářeční slova:

1) ajznboňák, ajzipoňák:

2) čurýk:

3) bacháč:

4) bác:

5) šůta:

6) vajksle:

7) pañár:

8) saturna:

9) uchavec:

10) vošajstlich, vošajslich, vošajsli:

Pokuste se najít vhodná synonyma (= slova se stejným nebo podobným významem) pro nářeční slova podtržená ve větě. Právě jejich užití ve větě pro Vás může být nápomocné:

1) Nic kloudnýho jim na zahradě neroste, jenom samý bejlí.

Synonymum:

2) Už tejden mám hroznej bufák, nevím, kde jsem k němu přišel.

Synonymum:

3) Jdeš na jahody úplně zbytečně, tam je všechno jahodí pryč, cugrunt místa.

Synonymum:

4) Venku je dneska hezky, to bude mít ten muj zase hejble jít na ryby.

Synonymum:

5) Vezmi si hrníček a půjdeme do lesa na hejprle.

Synonymum:

6) Nech to okno nastevřený, prosím tě.

Synonymum:

7) Přines nožíky, ať můžeme vyrobit to práníčko.

Synonymum:

8) Musím posekat tu mez, jsou tam samý pajzavky.

Synonymum:

9) Venku začíná trochu škrejpat.

Synonymum:

10) Proč máš ty nehty takhle voštěchtaný?

Synonymum:

Zdroje:

HAJŠMAN, Jan. *Plzeňsko-český slovník: Pročpa tudlecto říkáme?*. vyd. 1. Plzeň: Starý most, 2017, 173 s. ISBN 978-80-87338-78-0.

Slovník nářečí českého jazyka [online]. Brno: dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. © 2016– [cit. 21.12.2021]. Dostupné z: <http://sncj.ujc.cas.cz>

Příruční slovník jazyka českého (1935-1957) [online]. Praha: Ústav pro jazyk český, v. v. i. 2007-2008, [cit. 21.12.2021]. Dostupné z: <https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php>

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. vyd. 2. Praha: Academia, 1968, 868 s.

Český jazykový atlas [online]. vyd. 2. Brno: dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. 2012 – [cit. 21.12.2021]. 508 s. ISBN 978-80-496-68-9. Dostupné z: <https://cja.ujc.cas.cz/CJA2/>

Vlastní příležitostní excerpce regionálních tiskovin.